

Ämnesproven skolorår 9 1999

Skolverket

Beställningsadress: Liber Distribution
Publikationstjänst
162 89 STOCKHOLM
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
e-post: skolverket.ldi@liber.se

Beställningsnummer: 99:502

Pris: 50 kr.

Rapporter i serien om Nationella provresultat

1999

Ämnesproven skolår 9, 1999,

ISBN 91-89313-64-X, Best. nr. 99:502

Gymnasieskolans kursprov, vårterminen 1999, en resultatredovisning,

ISBN 91-89313-60-7, Best. nr. 99:493

Ämnesproven skolår 9, 1998, Analys av resultaten,

ISBN 91-89212-36-4, Best. nr. 99:454

1998

Ämnesproven skolår 9, 1998, Resultatredovisning till skolorna,

ISBN 91-89313-08-9, Best. nr. 98:410

Gymnasieskolans kursprov, vårterminen 1998, en resultatredovisning,

ISBN 91-88373-43-6, Best. nr. 98:393

1997

Gymnasieskolans kursprov, vårterminen 1997, resultatredovisning till skolorna,

ISBN 91-88373-55-X, Best. nr. 97:330

Gymnasieskolans kursprov, höstterminen 1997, resultatredovisning till skolorna,

ISBN 91-88373-25-8, Best. nr. 98:368

Skolverkets diarienumr. 97:475

ISBN 91-89313-64-X

Tryckeri: Spånga Tryckeri, Stockholm, 1999

Utgiven av Skolverket, 106 20 Stockholm

Förord

Ämnesproven i svenska, matematik och engelska för skolår 9 är obligatoriska och ingår i det nationella provsystemet. Syftet med proven är att de skall konkretisera kursplanens mål, samtidigt som de skall vara ett stöd för läraren i betygsättningen och därigenom verka för en likvärdig betygsättning över landet.

Resultaten från ämnesproven ger även en nationell bild av kunskapsläget hos elever som är i slutet av grundskolan och utgör därmed ett av flera mått på måluppfyllelsen i svensk skola. I denna rapport redovisas en sådan nationell bild, baserad på elevresultat från ett riksrepresentativt urval av kommuner.

Syftet med resultatrapporten är att ge en återrapportering till de lärare som har genomfört proven samt att bidra med underlag till kommuners och enskilda skolors diskussion om sina egna resultat, men även att för riksdag och regering översiktligt beskriva elevernas kunskaper efter genomgången grundskola.

Statistiska centralbyrån har på Skolverkets uppdrag genomfört datainsamlingen och Skolverket har sammanställt resultaten tillsammans med de universitetsinstitutioner som konstruerar proven. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet har skrivit kapitlet om provet i svenska, PRIM-gruppen vid Lärarhögskolan i Stockholm har skrivit kapitlet om provet i matematik och Enheten för språk och litteratur, Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet har skrivit kapitlet om provet i engelska. Anna Enström och Marika Wenemark, vid Skolverkets enhet för uppföljning, har skrivit Skolverkets delar i rapporten.

Till sist vill Skolverket och de universitetsinstitutioner som konstruerar och utvecklar proven rikta ett stort tack till alla dem som i lärarenkäterna eller på andra sätt delgivit oss sina synpunkter på ämnesproven för skolår 9! Vår ambition är att proven, både uppgifterna till eleverna och anvisningarna till lärarna, hela tiden skall utvecklas till det bättre. Utan en ständig dialog med dem som högst handfast genomför proven skulle detta vara omöjligt att åstadkomma.

Stockholm i november 1999

Birgitta Fredander
Enhetschef

Marika Wenemark
Projektledare

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	7
1. INLEDNING	9
2. ÄMNESPROVET I SVENSKA.....	13
3. ÄMNESPROVET I MATEMATIK.....	19
4. ÄMNESPROVET I ENGELSKA.....	27
5. SKILLNADER I RESULTAT MELLAN ELEVGRUPPER	35
6. HUR GICK DET I ALLA TRE ÄMNESPROVEN.....	41
7. VARIATIONER I RESULTAT MELLAN SKOLOR	43
BILAGA 1.....	45
SKOLFS 1998:20	
BILAGA 2.....	46
Kommunerna i urvalet 1999	
BILAGA 3.....	47
Bortfallet i undersökningen	
BILAGA 4.....	51
Teknisk beskrivning av skattningen av provbetyg för ämnesproven skolår 9	

Sammanfattning

Syftet med denna presentation av resultaten från ämnesproven för skolår 9 är att ge en nationell resultatbild som bl.a. kommuner, skolledare och lärare skall kunna använda i utvärderingar av sin egen verksamhet. Rapporten fungerar även som en återrapportering till de lärare som har genomfört och inrapporterat resultat från proven.

Provresultaten som denna rapport baseras på har samlats in från ett riksrepresentativt urval av 25 kommuner samt ett urval av 1/3 av skolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Totalt har provresultat från 125 skolor, ca. 10 000 elever, redovisats.

Bortfallet har minskat

Jämfört med inrapporteringen för ämnesproven 1998 har bortfallet minskat kraftigt. Detta gör att de resultat vi presenterar ger en betydligt säkrare bild av de nationella resultaten på ämnesproven 1999. Det minskade bortfallet beror bl.a. på att kvaliteten på inrapporteringen från lärarna har förbättrats samt att fler elever genomfört samtliga delprov. Det totala bortfallet 1999 har halverats jämfört med bortfallet 1998. Bortfallet kan dock ändå ha en något snedvridande effekt på de redovisade resultaten. Andelen elever som ej har uppnått målen enligt provbetyget är sannolikt något underskattad.

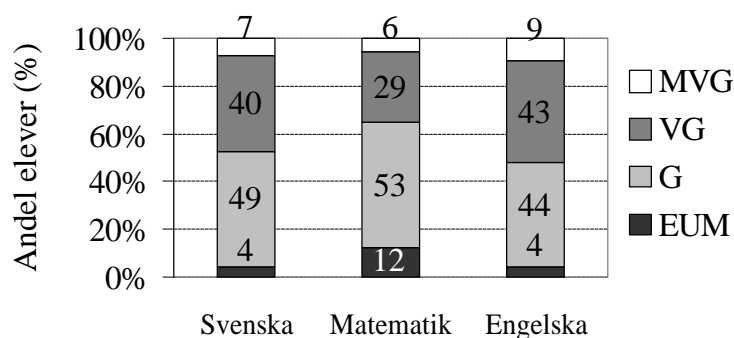
Att ämnesproven genomförs i sin helhet, dvs. att samtliga delprov genomförs, är en viktig förutsättning för att proven skall fungera som det är tänkt. Av de elever vars resultat inrapporterats har mellan 88-94 procent av eleverna gjort samtliga delprov i respektive ämne, detta är en klar förbättring jämfört med 1998. Orsakerna till detta kan vi inte klart uttala oss om men kanske har ämnesproven börjat få en mer naturlig plats i lärarnas planering av vårterminen i skolår 9, kanske har de anpassningar som gjorts av ämnesproven för att underlätta användandet gjort det enklare för lärarna att genomföra proven i sin helhet.

Jämförelser av resultat över tid

Det är många gånger önskvärt att i ett nationellt provsystem kunna jämföra elevernas prestationer över tid, dvs. kunna jämföra resultaten hos en årskull med resultaten hos en annan. Jämförelser av resultat över tiden bör göras med försiktighet, beroende bl. a. på att flera inslag i och kring proven inte är likadana från ett år till ett annat. Ämnesproven för skolår 9 är inte utformade för att göra jämförelser över tiden, eftersom alla mål inte kan mätas i ett prov och målens tyngdpunkt kan variera något mellan olika år.

Resultat

Andelen elever som har uppnått målen enligt provbetyget (erhållit G, VG eller MVG) är lika stor i svenska som i engelska. Andelen som har erhållit de högre betygen (VG och MVG) är dock högre i engelska. I matematik har endast 88 procent av eleverna uppnått målen enligt provbetyget, motsvarande andel i svenska och engelska är 96 procent. Även andelen elever som erhållit de högre betygen är betydligt lägre i matematik jämfört med i de övriga ämnesproven.

Figur S.1. Betygsfördelningar för provbetygen i ämnesproven skolår 9. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

I svenska var delprovet som mäter läsförståelsen, delprov A, det svåraste delprovet. Det muntliga delprovet, delprov B, var det delprov som eleverna klarade bäst, endast tre procent av eleverna hade ej uppnått målen. Flickorna fick generellt sett bättre provbetyg än pojkarna. Pojkarna lyckades förhållandevis bättre på läsförståelseprovet och sämre på skrivuppgiften. Flickornas prestationer på delproven var jämnare fördelade än pojkarnas.

I matematik var det delprov C, problemlösning- större uppgifter, som eleverna hade svårast för. På delprov P/G, Par-/Gruppuppgiften, var andelen som ej hade uppnått målen lägre än för de övriga delproven. Det fanns inga stora skillnader mellan flickors och pojkars resultat om man ser till provbetyget men på vissa uppgifter/delprov fanns det skillnader. Uppgifter där eleven skulle beskriva, motivera och förklara klarade flickorna bättre än pojkarna. Pojkarna klarade uppgifter som innehöll procenträkning, rymd-geometri och grafterkning bättre än flickorna.

De allra flesta elever lyckades bra på ämnesprovet i engelska. Resultaten på *Part A* och *Part C*, det muntliga provet och den fria skriftliga produktionen, var relativt lika. För *Part B*, som fokuserade receptiv förmåga var spridningen i resultat större. Knappt sex procent av eleverna hade ej uppnått betyget Godkänd, vilket är en något högre andel än i de två andra delproven. Samtidigt presterade 62 procent resultat över godkändnivån (VG och MVG) vilket är väsentligt mer än i de två andra delproven. Flickornas bättre resultat på ämnesprovet i engelska återfanns framför allt i *Part C* och *Part A* men en skillnad till flickornas fördel kunde även noteras i *Part B*. I uppgifter med flervalssvar fanns inga nämnvärda resultatskillnader mellan flickor och pojkar. Flickorna presterade bättre i samtliga uppgifter som krävde sammanhängande produktion i skriftlig eller muntlig form.

Då vi undersökte hur eleverna klarat sig på alla tre ämnesproven visade det sig att 84 procent av eleverna fick minst betyget Godkänd på alla tre ämnesproven. Pojkarna klarade sig något sämre än flickorna; 83 procent av pojkarna uppnådde målen på alla tre ämnesproven medan 86 procent av flickorna gjorde det. Av de elever som inte uppnådde målen på något av de tre ämnesproven eller endast på ett av ämnesproven var 77 procent pojkar.

1. Inledning

Resultaten från ämnesproven för skolår 9 (svenska, matematik och engelska) ska ge en bild av kunskapsläget hos elever som är i slutet av grundskoleutbildningen, proven genomfördes därför 1999 under vårterminen skolår 9. Resultaten utgör ett av flera mått på måluppfyllelsen i svensk skola.

Ämnesproven för skolår 9 är ett relativt nytt prov som bara genomförts en gång tidigare. Resultaten från de första ämnesproven för skolår 9 har redovisats i rapporterna *Ämnesproven skolår 9, 1998, Resultatredovisning till skolorna* och *Ämnesproven skolår 9, 1998, Analys av resultaten*.

I den här rapporten redovisas en nationell bild av provresultaten 1999. Den bygger på insamlade resultat för elever i ett riksrepresentativt urval av kommuner. Rapporten vänder sig i första hand till kommuner, skolledare och lärare, men även till elever och föräldrar, riksdag och regering, övriga politiker och tjänstemän samt andra med intresse för skolan.

I detta kapitel beskrivs ämnesprovets bakgrund och syfte, hur många som deltagit i proven, insamlingsmetod, vilka brister som finns i datamaterialet samt en diskussion om svårigheterna med att jämföra resultaten på ämnesproven över tid. I kapitel två till fyra presenteras resultaten på ämnesproven i svenska, matematik och engelska. Kapitel fem beskriver skillnaderna i resultaten mellan kommungrupper, mellan flickor och pojkar samt mellan elever med svenska som modersmål och elever med ett annat modersmål. Kapitel sex ger en bild av elevernas samlade resultat på de tre ämnesproven. Kapitlet sju beskriver hur resultaten på proven varierar mellan skolorna i urvalet.

De nationella provens bakgrund och syfte

Proven och diagnosmaterialen i det nationella provsystemet har konstruerats utifrån gemensamma utgångspunkter. Samtliga prov skall ses som en konkretisering av läroplanens kunskapssyn och av kursplanernas ämnessyn.

Ämnesproven för skolår 9 skall vara ett stöd för läraren i betygsättningen och därigenom verka för en likvärdig betygsättning över landet. Proven kan inte pröva elevernas kunskaper mot samtliga mål som finns i läroplaner och kursplaner som läraren har att ta hänsyn till vid sättandet av slutbetyg i ämnet, utan utgör en av flera mätobservationer på elevens kunskaper. Proven ska därför inte ses som ett examensprov och en elevs provresultat behöver inte vara identiskt med slutbetyget i ämnet.

Ämnesproven för skolår 9 är obligatoriska för grundskolan att genomföra enligt grundskoleförordningen (7 kap. 10 §). På grund av sjukdom eller liknande är det dock naturligt att inte alla elever kan vara närvarande vid samtliga provtillfällen. Att ämnesproven genomförs i sin helhet, dvs. att samtliga delprov genomförs, är en viktig förutsättning för att proven skall fungera som det är tänkt.

Insamlingsmetoden

Insamlingen har planerats av Skolverket och genomförts av Statistiska centralbyrån (SCB). Ett urval av 25 kommuner, exkl. storstadskommunerna, har dragits. I dessa kommuner skulle alla skolor redovisa samtliga elevers resultat på ämnesproven för skolår 9. I de tre storstadskommunerna (Stockholm, Göteborg och Malmö) har ett urval av 55 skolor dragits, av totalt 176 skolor. Även från dessa skolor skulle samtliga elevers resultat rapporteras in. Antalet elever i urvalet är ca. 10 200 vilket ger en statistisk osäkerhet på som mest två procentenheter i nationella skattningar av andelen som inte uppnått målen enligt proven. Urvalsdesignen erbjuder även möjlighet till särredovisning av storstadselever med ungefär samma precision som vid en totalinsamling.

Skolorna har rapporterat in provresultaten på resultatblanketter, en för varje undervisningsgrupp, som sedan skickats in till SCB. I de fall resultat inte inkommit till SCB har rektor påmint per brev och telefon.

Det insamlade materialet kommer att användas i olika utvärderingar av svensk skola. Det utgör också ett viktigt underlag för universitetsinstitutionernas arbete med provens utveckling samt för forskning. Resultaten kommer *aldrig* att presenteras så att enskilda elevers resultat kan identifieras.

Totalt bortfall och resultatens representativitet¹

Inledningsvis kan konstateras att bortfallet i resultatinsamlingen för ämnesproven 1999 är betydligt mindre jämfört med förra årets insamling. Fler skolor har inrapporterat uppgifter för samtliga elever och fler elever har genomfört ämnesproven i sin helhet. En bidragande orsak till detta är det gedigna arbete som lärarna har gjort vid genomförandet av ämnesproven samt vid inrapporteringen av elevernas resultat.

I de skolor som ingick i urvalet fanns det enligt elevregistret 10 237 elever läsåret 1998/99. På de insända redovisningsblanketterna finns det uppgifter för 9 614 elever i ämnesprovet i svenska, för 9 928 elever i matematik och för 9 738 elever i engelska. Av dessa elever har inte alla gjort samtliga delprov i respektive ämne. I tabell 1.1 visas antalet registrerade och redovisade elever samt antalet delprov som eleverna genomfört. På samma sätt som för ämnesproven 1998 är det en lägre andel elever som gjort minst ett men inte alla delprov i matematik jämfört med i svenska och engelska. Det kan bero på att ämnesprovet i matematik består av ett delprov mer jämfört med i svenska och engelska, sannolikheten för att en elev missar något delprov ökar ju fler delprov som ämnesprovet består av. En analys av elevernas samlade resultat på de tre ämnesproven görs i kapitel 6.

Tabell 1.1. Antal och andel redovisade elever i urvalet samt antalet delprov de genomfört

	Svenska		Matematik		Engelska	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Registrerade elever läsåret 1998/99	10 237	100%	10 237	100%	10 237	100%
Redovisade elever	9 614	94%	9 928	97%	9 738	95%
varav elever som genomfört						
samtliga delprov	8 633	84%	8 687	85%	9 106	89%
minst ett men inte alla delprov	869	9%	1 137	11%	506	5%
inget delprov	112	1%	104	1%	126	1%
Ej redovisade elever	623	6%	309	3%	499	5%

¹ För ytterligare detaljer om bortfallet, se bilaga 3

Tabell 1.1 visar att 84 procent av samtliga elever har gjort ämnesprovet i svenska i sin helhet, dvs. gjort alla delprov. Motsvarande andelar för matematik och engelska är 85 respektive 89 procent. Detta betyder att bortfallet, dvs. de elever som inte gjort ämnesproven i sin helhet, är 16 procent i svenska, 15 procent i matematik och 11 procent i engelska. Bortfallet för ämnesproven 1999 är betydligt mindre än bortfallet för förra årets ämnesprov. För ämnesproven 1998 var bortfallet 31, 38 respektive 22 procent för svenska, matematik och engelska. Det minskade bortfallet gör att redovisningen av resultaten på ämnesproven 1999 ger en betydligt säkrare bild av hur eleverna presterade jämfört med ämnesproven 1998. Tidigare analyser tyder på att elever som inte deltar i proven har en snedvridande effekt på resultaten eftersom de i genomsnitt är svagare än de elever som deltar i proven. Detta innebär att de resultat som presenteras antagligen ger en något mer positiv bild av resultaten på proven jämfört med om alla landets elever i skolår 9 genomfört samtliga delprov. Det finns däremot ingen anledning att tro att bortfallet skulle påverka relationen mellan undergruppers t.ex. flickors och pojkars resultat.

Skattning av provbetygen

För att kunna erhålla ett provbetyg måste en elev gjort samtliga delprov som ingår i ämnesprovet. Som framgår ovan är det inte alla elever som gjort ämnesproven i sin helhet vilket gör bortfallet onödigt stort. För en elev som t.ex. har deltagit i tre av fyra delprov i matematik kan vi i någon mån anta vilket provbetyg eleven skulle ha haft om han/hon gjort samtliga delprov. För att försöka korrigera för denna snedvridning har ett nytt provbetyg beräknats. Denna beräkning bygger på att man skattar vilket provbetyg en elev som saknar ett/två delprovsbetyg skulle haft om eleven hade gjort samtliga delprov. Som utgångspunkt för skattningen används provbetygen för de elever som gjort samtliga delprov. För svenska och engelska har provbetyg beräknats för de elever som saknar ett delprovsbetyg och för matematik för de elever som saknar högst två delprovsbetyg (se detaljer i bilaga 4). Detta gör att ett provbetyg erhållits för ytterligare ca. 800 elever i svenska, ca. 1 000 elever i matematik och ca. 400 elever i engelska. När dessa elevers provbetyg tillförs de ursprungliga provbetygen minskar bortfallet i provbetyget till mellan sex och åtta procent, beroende på ämne. Detta skattade provbetyg ger en mer representativ bild av resultaten på ämnesproven om hela populationen elever i skolår 9 hade deltagit i samtliga delprov. Det skattade provbetyget anges på sista raden i resultattabellerna i ämneskapitlen, under det sammanvägda provbetyget för de elever som genomfört samtliga delprov.

Tabell 1.2. Antal och andel elever med sammanvägt eller skattat provbetyg

	Svenska		Matematik		Engelska	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Registrerade elever läsåret 1998/99	10 237	100%	10 237	100%	10 237	100%
Elever med skattat eller sammanvägt provbetyg	9 411	92%	9 651	94%	9 533	93%
varav elever med						
sammanvägt provbetyg	8 633	84%	8 687	85%	9 106	89%
skattat provbetyg	778	8%	964	9%	427	4%

Reaktioner påproven — Lärarenkäten

Till varje ämnesprov fanns en lärarenkät. Alla lärare som genomfört ämnesproven - även de som inte ingick i det urval som skulle skicka in resultat - ombads att fylla i och skicka in enkäten. Lärarenkäten bestod av ett antal frågor där lärarna bl.a. kunde ge synpunkter på enskilda uppgifters lämplighet men även reflektera över i vilken grad man ansåg att proven konkretiserade styrdokumentet. Lärarenkätena utgör en viktig del i institu-

tionernas arbete med att utveckla och förbättra proven. Resultaten från lärarenkäterna är sammanställda i respektive ämneskapitel.

Förändringar jämfört med förra årets prov

Generellt gäller att ämnesproven förändras år från år. Förändringarna avser uppgifternas innehåll och men även typen av uppgifter kan variera. Eftersom alla mål inte kan mätas i ett prov kan de olika målens tyngdpunkt variera något mellan åren. Jämfört med förra årets ämnesprov har i matematik det muntliga delprovet tillfälligt tagits bort och i svenska provas läsförmågan endast i ett delprov.

Förändringar i proven och i resultatinsamling till nästa år

Det muntliga delprovet i matematik kommer att återinföras i ämnesprovet år 2000 och P/G-uppgiften, Par-/Gruppuppgiften försvinner.

Även detta år har många ansett att proven har varit bra men att genomförandet var komprimerat och tidskrävande. För att inte överbelasta lärarna kommer urvalet till år 2000 att synkroniseras med den stora internationella undersökningen, PISA², som bl.a. riktar sig till ett urval av elever i skolår 9. De skolor som ingår i urvalet i PISA-projektet kommer inte att ingå i Skolverkets *resultatinsamling* för ämnesproven i skolår 9 år 2000.

Svårigheten med att göra jämförelse av provresultat över tid

Jämförelser generellt

Det är många gånger önskvärt att i ett nationellt provsystem kunna jämföra elevernas prestationer över tid, dvs. att kunna jämföra resultaten hos en årskull med resultaten hos en annan. Vi vill dock uppmana till en viss försiktighet när så sker, bl.a. beroende på att flera inslag i och kring proven inte är likadana från ett år till ett annat. Eftersom proven skall konkretisera styrdokumentens mål och kriterier och vara följsamma mot dessa, kan av den orsaken förändringar ske över tid. Av bl.a. utrymmesskäl kan det vara så att alla mål inte kan provas lika utförligt varje år, vilket innebär att proven kan ha olika tyngdpunkt. Omständigheter kring själva genomförandet av proven kan skilja sig från ett år till ett annat, vilket också kan påverka resultaten.

Ett råd vid jämförelser av elevresultat över tid är således att inte dra för stora växlar på skillnader mellan olika årskullar. Det gäller framförallt vid små skillnader. Ett annat råd kan vara att i de fall resultaten är sammanslagningar av delresultat, bör analyser göras på resultaten för de olika delarna. Här kan förändringar i resultatbilden över tid vara märkbara, utan att det märks i de sammanslagna resultaten. För ämnesproven i skolår 9 betyder detta att inte bara det sammanvägda provbetygen ska analyseras utan även resultaten på delproven.

Jämförelser mellan 1998 och 1999 års resultat

Vid jämförelser mellan resultaten 1998 och 1999 på ämnesproven kan skillnader i resultat, förutom ovan nämnda problem, bero på att bortfallet var betydligt mindre 1999 jämfört med 1998. En del av det minskade bortfallet skulle kunna bero på att elever vid skoldaghem, nyinvandrade elever och elever med läs- och skrivsvårigheter deltagit i större utsträckning i 1999 års prov, vilket skulle kunna påverka resultaten och därmed möjligheterna till jämförelser över tid.

² Ett OECD-projekt som riktar sig till ca. 4 500 elever i skolår 9 och som mäter kunskapen i svenska (läsförståelse), matematik och i de naturorienterade ämnena.

2. Ämnesprovet i svenska

Birgitta Garne

Institutionen för nordiska språk, avd. FUMS

Uppsala universitet

Det andra nationella provet i skolor 9 genomfördes under våren 1999. Provet har till syfte att vara ett stöd i lärarens betygssättning och utformas för att täcka väsentliga delar av kursplanens mål att uppnå i svenska. Ett prov är också en del i ett utvecklingsarbete och lärarnas synpunkter på provets innehåll, uppbyggnad och de möjligheter till en likvärdig bedömning som provet ger är därför mycket viktiga. En relativt fyllig enkät till lärarna medföljer provmaterialet och redovisas i ett eget avsnitt längre fram i denna presentation.

Det nationella provet i svenska är uppbyggt på temat *Att välja väg*. Utgångspunkt är ett texthäfte där olika slags texter ur böcker, tidningar och tidskrifter är representerade. Tyngdpunkten ligger på en novell, *Motorcykeln*, av Ulf Nilsson. Provet är upplagt på följande sätt. Eleverna ska ha satt sig in i texthäftet, läst en del av det och funderat över kopplingen till temat, innan provuppgifterna aktualiseras.

Delprov A fokuserar läsförståelse och prövar dels sökläsning, förmåga att hitta i texten och finna relevanta svar på uppgifter vilka hänför sig till textens yta, dels djupläsning och tolkning av texten. En annan sida av läsförståelse är att kunna göra jämförelser, själv ta ställning och motivera ställningstagandet och det är uppgifter som också finns med i provet.

Delprov B är ett muntligt prov. Det är till skillnad från de övriga delproven fristående från temat. Provet bygger på bandade, litterära texter som eleverna lyssnar till, diskuterar parvis och kommenterar inför en större eller mindre grupp och utifrån frågeställningar om innehåll, situation och händelseförlopp. De muntliga uppgifterna fördelas av praktiska skäl över terminen.

Det tredje delprovet, delprov C, är en skrivuppgift, där eleverna har kunnat välja mellan fyra ämnen att skriva om. Uppgifterna är knutna till texthäftets tema och häftet får också användas vid skrivtillfället. Tanken bakom uppläggningsen är att eleverna ska få en god förberedelse för skrivandet. De har visserligen inte fått ta del av skrivuppgifterna i förväg, men diskussionen kring texterna i häftet liksom arbetet med delprov A lägger en grund för det längre skrivpasset. Skrivandet har utförts på en och samma dag i hela landet, i år den 11 februari. Det har inneburit att skolorna sedan mitten av januari kunnat arbeta med de olika delarna i provet och därmed har provtätheten under våren blivit mindre och elevernas stress bör ha minskat.

Det mest arbetskrävande för läraren har varit bedömningen av proven, som tagit tid och dessutom i en del fall skapat osäkerhet, t.ex. om likvärdigheten i bedömningen. Den frågan behandlas längre fram tillsammans med lärarenkäten. Inför nästa års prov har provgruppen särskilt arbetat för att göra anvisningarna för bedömning mer entydiga och lättöverskådliga och valt exempel från elevarbeten som så tydligt som möjligt visar skillnader i kvalitet mellan elevsvar. Uppgifterna är något färre, medan texthäftet har samma omfattning som årets prov.

Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg

I tabell 2.1 nedan redovisas resultatet av de tre delproven och provbetygen i svenska. Bortfallet för ämnesprovet är 16 procent för det sammanvägda provbetyget och 8 procent för det skattade provbetyget, se även kapitel 1 och bilaga 3.

Tabell 2.1. Betygsfördelningar för samtliga delprov och totalt i ämnesprovet i svenska

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal Elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
A (receptiv)	9	43	37	10	9 340
B (receptiv/produktiv)	3	49	39	9	8 888
C (skrivuppgift)	5	51	35	8	9 318
Sammanvägt Provbetyg*	4	49	40	7	8 586
Skattat Provbetyg**	4	49	39	7	9 411

* Endast elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg.

** Fördelningen bygger på en skattning av provbetyget för de elever som ej fått betyg på alla delprov samt angivet provbetyg för de elever som genomfört alla delprov, se kapitel 1 och bilaga 4.

Delprov A prövar läsförståelse. I årets prov har, till skillnad från i provet 1998, läsförståelsen prövats i ett enda prov som innehåller uppgifter av olika slag. Det betyder att både relativt enkla uppgifter, att söka fakta eller lokalisera enskilda uppgifter i texten, och mera kvalificerade uppgifter som att tolka ett innehåll, jämföra texter och kommentera citat förekommer i samma delprov. Betyget Godkänd har 43 procent av eleverna uppnått och betygen däröver har uppnåtts av 47 procent av eleverna. Inte mindre än 9 procent av eleverna har inte nått målen i detta delprov. Givet att årets prov ligger på samma svårighetsnivå som fjolårets har något fler elever i år fått betyget Godkänd, något färre betyget Mycket väl godkänd och ungefär lika många betyget Väl godkänd. Andelen som inte nått målen i läsförståelseprovet är något lägre än i fjol. Skälen till detta kan vara flera. Provet kan ha varit lättare, något som motsägs av andelen Mycket väl godkänd. Spännvidden mellan uppgifternas svårighetsgrad kan ha varit för liten, vilket skulle kunna förklara den högre andelen Godkänd men inte fördelningen på de högre betygen. Förekomsten av både enklare och mer kvalificerade uppgifter i samma delprov kan förklara att andelen som inte når målen är något lägre i år men förklarar inte heller fördelningen i övrigt. Slutligen är det möjligt att användningen av en helhetsbedömning av prestationerna på läsförståelseprovet kan ha bidragit till att betygsskalans ytterligheter använts något mer sparsamt. Utvecklingen i fortsättningen måste naturligtvis följas noga och resultatet av ”ankaruppgifter” (uppgifter med identisk uppbyggnad i varje prov) analyseras.

Delprov B är det muntliga provet som har haft samma uppbyggnad i år som förra året, dvs. eleverna lyssnar till korta, inspelade texter, resonerar parvis om innehåll, personer och situation och presenterar sedan sin uppfattning klart och tydligt och med goda argument. Det gäller alltså att lyssna och förstå, bilda sig en uppfattning och uttrycka densamma. Texterna är utdrag både ur litterära klassiker och aktuell ungdomslitteratur.

Bortfallet på det muntliga delprovet är 8 procent, vilket är högt i förhållande till övriga delprov och med tanke på att provet är obligatoriskt. Av kommentarerna i lärarenkäten framgår skäl som att tiden varit för knapp eller att man i övrigt arbetat mycket med muntliga uppgifter. Bortfallet kan eventuellt ha att göra med att delprovet inte använts i vissa undervisningsgrupper, men om detta vet vi ingenting. Bland dem som gjort provet har nästan hälften, 49 procent, fått betyget Godkänd, 39 procent Väl godkänd och 8 procent Mycket väl godkänd. Endast 3 procent har inte uppnått målen. Intressant är att betygsförskjutningen är exakt densamma som i läsförståelseprovet; andelen Mycket väl

godkänd är lägre och Godkänd högre om man jämför med fjolårets resultat. Tilläggas bör att lärarna i sina enkätsvar i år är mer positiva till att en muntlig del finns med i provet (76 % mot 72 % i fjol) samt att 80 procent av dem som genomfört provet uppger att det fungerat *bra* (38 %) eller *ganska bra* (42 %).

Delprov C är den större skrivuppgiften som utförs på en och samma dag i hela landet. Eleverna har fyra skrivuppgifter att välja bland. Texthäftet är en inspirationskälla också vid skrivprovet. Varje skrivuppgift har en förankring till syfte och genre och även om berättandet överväger finns möjligheterna att utforma texten på olika sätt, t.ex. som en tidningsartikel eller som en mer utredande text. Här har drygt hälften av eleverna, 51 procent, fått betyget Godkänd, 35 procent betyget Väl godkänd och 8 procent har fått det högsta betyget, Mycket väl godkänd, medan andelen som inte uppnått målen uppgår till 5 procent. I betygen på skrivuppgifterna finner vi mycket liten skillnad vid en jämförelse med fjolårets resultat, i varje betygsgrupp endast en eller två procentenheter.

Tabellen nedan visar vilka skrivuppgifter eleverna valt och hur valen är fördelade på flickor och pojkar.

Tabell 2.2. Elevers val av C-uppgift*

C-uppgift	Andel elever som valt respektive C-uppgift	Andel flickor	Andel pojkar
C1 <i>Om man inte passar in</i>	39%	45%	32%
C2 <i>Så vill jag leva</i>	26%	19%	32%
C3 <i>Vägval</i>	21%	18%	24%
C4 <i>Sanning eller konsekvens</i>	15%	18%	12%

*Andelarna är baserade på 9 005 elevarbeten

Allra populärast och samtidigt ett utpräglat flickval är uppgiften *Om man inte passar in*, där en insändare om identitetsfrågor är utgångspunkten. Elevens text ska kunna publiceras i en skoltidning och kan utformas som en novell eller ett "reportage ur verkligheten". Många har lyckats mycket bra med uppgiften och de flesta i vårt inskickade material har valt berättelsens form med stark anknytning till det självupplevda. Men det är också många som med utgångspunkt i en konkret situation har försökt reda ut vad som händer när någon blir mobbad och vilka mekanismer som utlöser mobbning och utanförskap.

Så vill jag leva är tänkt som ett tävlingsbidrag inom området framtidsforskning och ska inspirera till en berättande eller beskrivande/utredande text. Ämnet har valts av drygt var fjärde elev, fler pojkar än flickor. Det är ett ganska krävande ämne, där risken finns att skribenten stannar vid att ytligt räkna upp vad ett gott liv kan innebära. Många skribenter har dock förmått att på ett intressant sätt blanda personligt och generellt och resonera om olika sorts livsvärden.

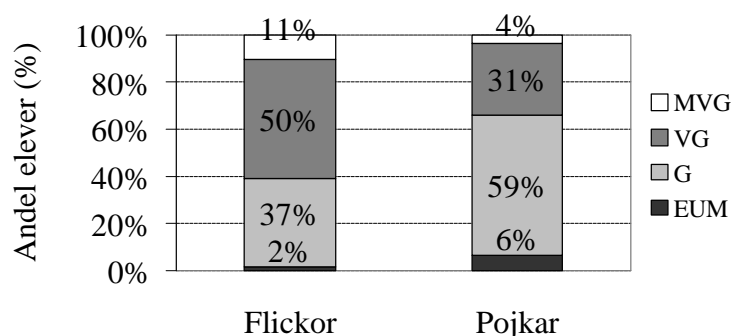
Den tredje uppgiften, *Vägval*, är ur könsaspekt den mest jämställda, vald av var femte elev. Anvisningarna exemplifierar en lång rad val och uppmanar skribenten att berätta om två eller tre valsituationer som varit viktiga och hur valen påverkat henne. Texten ska ingå som ett kapitel i en bok om människors liv. Elevernas texter har stor spännvidd – från ett enkelt, kronologiskt berättande till intressanta skildringar av valsituationer och hur dessa har haft betydelse på olika plan.

Sanning eller konsekvens? heter det fjärde ämnet som ska resultera i en text för en ungdomstidning, formulerad som brev eller kanske novell. Det har lockat 15 procent av eleverna. Uppgiften inbjuder till etiska och moraliska resonemang, ofta i form av

berättelser om konflikter där huvudpersonen känt sig tvungen att ljuga eller blivit indragen i sammanhang som hon egentligen velat slippa ifrån.

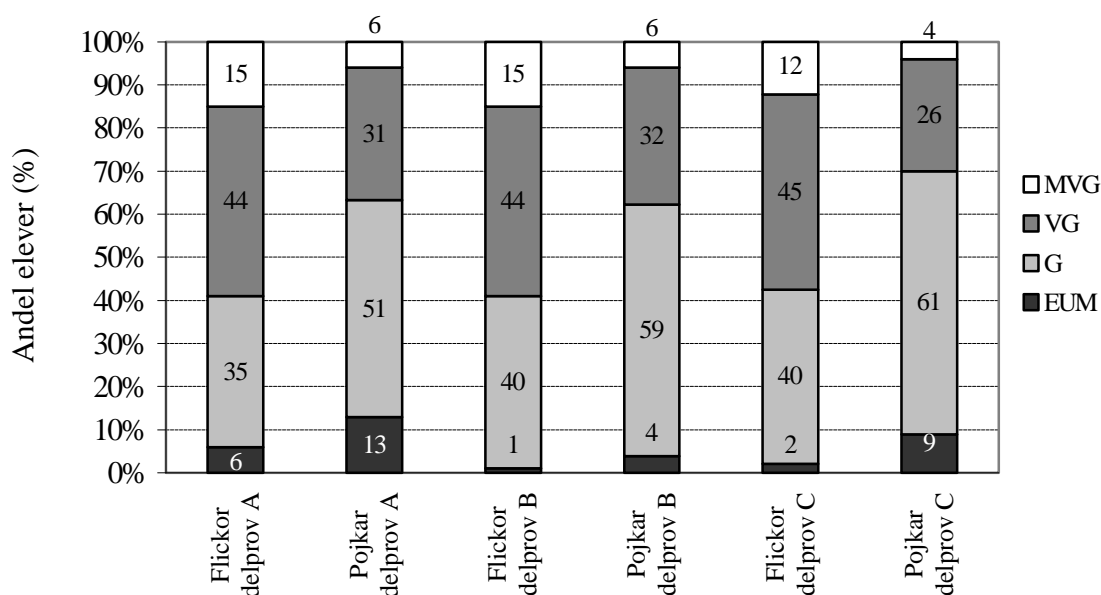
Skiljer sig flickors och pojkars resultat åt?

Generellt har flickorna lyckats bättre på provet i svenska än pojkarna. Bland flickorna har en så stor andel som 61 procent betyget Väl godkänd eller högre och motsvarande siffra för pojkarna är 35 procent. Det är 6 procent bland pojkarna som inte når målen för skolarbetet, och bland flickorna är denna andel betydligt lägre, 2 procent. Figuren nedan visar betygsfördelningen på provet som helhet, fördelat på flickor och pojkar.

Figur 2.1. Betygsfördelningar för provbetyg i svenska, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Fördelat på delprov blir bilden av flickors och pojkars resultat delvis mer nyanserad, vilket framgår av figuren nedan. Pojkarna lyckas förhållandevis bättre på läsförståelseprovet (31 % VG) och det muntliga provet (32 % VG) än på skrivuppgiften (26 % VG). Flickornas prestationer är jämnare (44, 47 och 45 % VG) på respektive prov. Å andra sidan har så stor andel som 13 procent av pojkarna inte nått målen i läsförståelseprovet mot 9 procent i skrivuppgiften. Läsförståelse är också den svaga punkten för flickorna med 6 procent som inte uppnår målen mot bara 2 procent i skrivuppgiften. En mycket liten andel av både flickor (1 %) och pojkarna (4 %) lyckas inte i delprov B, den muntliga delen av provet.

Figur 2.2. Betygsfördelning för delprovsbetyg i svenska, uppdelat på kön.

Sammantaget är betygsfördelningen mellan könen i stort sett densamma som vid förra årets prov, utom när det gäller den muntliga delen, där skillnaden mellan flickor och pojkar som får de två högsta betygen ökat med några procentenheter till flickornas förmån.

Det är svårt att förklara varför könsskillnaderna är så stora. I den muntliga delen kan det vara ett rimligt antagande att flickorna faktiskt kommer mer till sin rätt just i en prov-situation, där de t.ex. inte blir avbrutna. All forskning visar ju annars att det inte är flickor som är skolans talare, ett förhållande som också gäller i samhället i övrigt. Att de stora skillnaderna i skrivförmåga består efter nio års skolgång antyder möjligen att det fortfarande är privatlivets skrivande, utövade av flickor (brev, dagböcker o.likn.), som påverkar mer än skolans insatser.

Att så stor andel som 13 procent av pojkarna har visat sig vara svaga läsare förskräcker i ett land med vår standard. De svaga läsarna klarar ofta bara de frågor där det gäller att lokalisera enstaka faktauppgifter som årtal eller enskilda ord. När två led efterfrågas, t.ex. sambandet mellan rubriken och innehållet i artikeln ger en svag läsare gärna en antydning om vad artikeln handlar om men förmår inte göra någon koppling. De flesta av dem med lågt resultat i läsförståelsedelen tycks ändå ha försökt svara om än med mera stöd i frågans formulering än i texten, men de avstår ofta från uppgifter som går ut på att förklara något. Generellt kan man alltså inte säga att de struntar i provet. I årets prov för skolår 5 har vi haft anledning att fundera över hur man kan komma åt de strategier som barn med god hörförståelse av skriven text och god egen skrivförmåga tar till för att dölja en svag läsförmåga. Det är troligt att det även i skolår 9 finns elever som klarar sig bra så länge det gäller att lyssna och förstå och som också klarar av att skriva på en basnivå – men som aldrig har lärt sig läsa ordentligt. Det är ju inte alltid så att läs- och skrivförmågan utvecklas parallellt hos en människa.

Lärarenkäten

Totalt har 789 lärarenkäter skickats in till provinstitutionen, men dessa representerar fler lärare eftersom det är relativt vanligt att flera svensklärare samlar sina synpunkter i samma enkätformulär. Frågorna är samlade under huvudrubrikerna Synpunkter på provets innehåll och Synpunkter på vägledning för bedömning. Dessutom har lärarna möjligheter att kommentera sin klass och klassens reaktioner på proven samt ge synpunkter och förslag av mer allmän karaktär.

Synpunkter på provets innehåll

Den förberedande informationen om proven var tillräcklig anser de flesta (85 %). Som helhet har provet uppskattats, men många kommentarer berör lärarens arbete med provet totalt. Texthäftets svårighetsgrad har varit lagom, menar de allra flesta (95 %). Endast ett fåtal (18 %) tycks ha använt kassetbandet med hela texthäftet inläst.

I läsförståelsedelen är uppgifterna i årets prov grupperade efter texternas innehåll för att underlätta för eleverna att hitta i häftet, något som uppfattats som bra eller ganska bra av de flesta. På ja/nej-frågan om huruvida frågorna var tydligt formulerade svarar i år 82 procent *ja*. Lite mer tveksamma känner sig lärarna inför om uppgifterna visar något centralt i elevernas läsförmåga: 62 procent svarar *ja* och 33 procent *kanske* medan 5 procent har markerat *nej*.

Materialet till den muntliga delen har i år uppskattats i högre grad än i förra årets prov: 84 procent svarar *bra* eller *ganska bra* och 16 procent *ganska dåligt* eller *dåligt*. Flera har påpekat både i kommentarer och vid telefonkontakter att klassen ofta arbetat vidare med innehållet i den muntliga delen och att det väckt intresse och läslust.

Instruktionen till skrivuppgifterna har fungerat *bra* menar två tredjedelar av dem som svarat och nästan en tredjedel svarar *ganska bra*. Tyvärr stod det inte i klartext att eleverna skulle välja endast en av skrivuppgifterna, vilket kan ha förvirrat en del. I instruktionen till varje ämne kan användningen av orden berättelse respektive novell ha skapat osäkerhet – många elever har uppfattat att allt de skulle skriva om absolut måste vara självupplevt. Det är ett memento för oss inför nästa instruktion. Skrivuppgifterna som sådana har ansetts som *bra* eller *ganska bra* av de flesta (48 respektive 43 %).

Synpunkter på anvisningarna för bedömning

På frågan om anvisningarna för bedömning utgjort ett tillräckligt underlag har lärarna i år, glädjande nog, ansett sig ha betydligt större nytta av bedömningsunderlaget än förra året. För delprov A, där en helhetsbedömning introducerats anser två tredjedelar, 64 procent, att denna bedömning *absolut* eller *i stor sett* fungerade medan övriga markerade svarsalternativen *i viss mån* (28 %) och *absolut inte* (8 %). På en likadan fyrgradig skala markerar 56 procent respektive 68 procent *absolut* och *i stort sett* för den muntliga respektive den skriftliga delen.

Det som oroar lärarna och som många kommenterar är risken för att olika lärare gör olika bedömning av likartade svar, dvs. att det är svårt att skilja kvalitativt olika svar åt och att lärare inte ser kvalitet i svaren på riktigt samma sätt. Detta är ju en springande punkt och gäller framför allt uppgifterna med öppna svar och särskilt dem som berör citat. Vi gjorde en liten undersökning av en sådan kontroversiell fråga på följande sätt. Slumpvis valdes 30 elevlösningar ur det inskickade materialet och presenterades för fyra stycken oberoende bedömare, vana lärare som dock inte själva arbetat med just detta prov i sina klasser. De ombads bedöma svaren på en skala från 0 till 3, dvs. en likadan skala som den som används vid helhetsbedömningen av svaren på läsförståelsedelen, där citatuppgifterna ingår. Vi jämförde därefter deras bedömningar, dels inbördes, dels i förhållande till den bedömning elevernas lärare gjort. Samstämmigheten var mycket hög: bara i ett fall skilde det mer än två steg i bedömnarnas markeringar. Sambandet mellan bedömnarnas bedömning och lärarens egen bedömning (korrelationen) visade sig bli så starkt som 0,9. En viss tendens kunde skönjas, nämligen att elevens egen lärare emellanåt varit något mer generös och t.ex. gjort markeringen 2 mot de oberoende bedömnarnas sammantagna 1,4. Vi kommer att fortsätta att så långt möjligt pröva pålitligheten i bedömningen på detta och andra sätt.

På frågan om provet som helhet varit ett stöd inför lärarens uppgift att sätta slutbetyg svarar på en fyrgradig skala ungefär hälften *absolut* och *i stort sett*, nästan lika många *i viss mån* och ett fåtal *absolut inte*.

3. Ämnesprovet i matematik

Katarina Kjellström

PRIM-gruppen

Lärarhögskolan i Stockholm

Ämnesprovet i matematik 1999 liknade till sin utformning det som gavs 1998. Lärarnas svar på enkäten 1998 visade att de flesta var nöjda med provet, men att bedömningarna tog för lång tid. Vi har tagit hänsyn till lärarnas synpunkter och det har bl.a. resulterat i att antalet delprov minskats och att vi utarbetat en bedömningsmatris för att ge lärarna stöd vid bedömningen av större uppgifter. Bedömningsmatrisen fyller två syften. Dels visar den på de olika kunskapsaspekter som bedöms och dels visar den på olika kvaliteter i dessa.

För att göra lärarna och eleverna ordentligt förberedda sammanställdes även 1999 ett relativt omfattande informationsmaterial. De flesta lärarna (94 %) ansåg att de fått tillräckligt med information inför provet. I informationsmaterialet fanns det exempel på uppgifter och bedömda elevarbeten för lärarna och eleverna att diskutera. Enligt lärarenkäten har 80 procent av lärarna använt dessa exempel och då låtit eleverna arbeta med uppgifterna och dessutom haft diskussioner om bedömning i sina klasser. Knappt hälften av lärarna har använt ämnesprovet från 1998 på ett liknade sätt.

Provöversikt

Ämnesprovet i matematik för skolår 9 bestod av fyra delprov. Delprov A och P/G kunde eleverna arbeta med när som helst under provperioden vecka 4 - 20, medan delprov B och C skulle göras på fastställda provdagar. Miniräknare fick användas på alla delprov utom delprov A.

Delprov A – Tal- och symboluppfattning:

Detta delprov prövade framför allt elevens taluppfattning och grundläggande färdigheter i räkning med naturliga tal, bråktal, tal i decimalform och procent. Några uppgifter prövade elevens förmåga att ställa upp enkla algebraiska uttryck och lösa enkla ekvationer.

Delprov A bestod av 30 kortsvarsuppgifter och eleverna uppmanades att räkna i huvudet. Provtiden var 25 minuter. Läraren bedömde svaren som rätt eller fel. För betyget Godkänd krävdes minst 12 rätt och för betyget Väl godkänd minst 23 rätt.

Delprov B – Problemlösning (kortare uppgifter):

Detta delprov prövade elevens förmåga att ställa upp och lösa problem samt reflektera över och tolka sina resultat samt bedöma deras rimlighet. Det prövade också elevens förmåga att uttrycka sina tankar skriftligt.

Delprov B bestod av 11 uppgifter i huvudsak organiserade efter svårighetsgrad. Provtiden var 80 minuter. Vid bedömningen av elevlösningarna tillämpades positiv poängsättning, dvs. eleverna fick poäng för lösningarnas förtjänster och inte poängavdrag för dess brister. För betyget Godkänd krävdes minst 13 poäng och för betyget Väl godkänd minst 27 poäng.

Delprov C – Problemlösning (större uppgifter):

Även detta delprov prövade elevens förmåga att ställa upp och lösa problem samt reflektera över och tolka sina resultat, dra slutsatser och generalisera. Det prövade också elevens förmåga att kritiskt ta ställning till matematiskt grundade beskrivningar samt elevens förmåga att uttrycka sina tankar skriftligt.

Delprov C bestod av två större uppgifter av mer undersökande karaktär. Provtiden var 80 minuter. Läraren gjorde en helhetsbedömning av elevens arbete utifrån betygskriterier, bedömningsanvisningar och med stöd av bedömningsmatrisen. Detta exemplifierades med autentiska elevarbeten på olika kvalitativa nivåer.

Delprov P/G – Par-/Grupparbete med problemlösning:

Detta delprov prövade elevens förmåga att ta del av och använda information samt förmågan att lyssna till, följa och pröva andras förklaringar och argument. Det prövade också elevens förmåga att ställa upp och lösa problem samt reflektera över och tolka sina resultat.

Delprov P/G bestod av två delar med laborativa inslag. Eleverna fick först diskutera och lösa några uppgifter parvis eller i grupp och därefter redovisa en liknade uppgift individuellt. Provtiden var 60 minuter. Läraren gjorde en helhetsbedömning av elevens arbete utifrån betygskriterier, bedömningsanvisningar och med stöd av exempel på autentiska elevarbeten på olika kvalitativa nivåer.

Bedömning

Elevernas resultat på varje delprov skulle betygsättas. Betygssättningen grundade sig för två av delproven, delprov A och B, på totalpoäng och för de övriga två delproven, delprov C och P/G, på en kvalitativ helhetsbedömning. Resultatet på ämnesprovets olika delar skulle sedan vägas samman till ett provbetyg. I de flesta fall kan elevens sammanvägda provbetyg framstå som relativt klart. Det gäller i de fall betygen på de olika delproven visar god samstämmighet och om eleven har visat kunskaper från alla kunskapsområden. I övriga fall skulle en beräkningsmodell tillämpas. Knappt hälften av lärarna (48%) ansåg att det var acceptabelt att delprovsresultaten skulle vägas samman till ett provbetyg och en något mindre andel ansåg att det var bra (38 %).

Många lärare efterfrågade poänggränser respektive förslag på kvalitetsnivåer för betyget Mycket väl godkänd. Eftersom det inte finns några nationellt fastställda kriterier för det högsta ämnesbetyget, då det ska bestämmas lokalt, har några poänggränser eller kvalitetsnivåer för betyget Mycket väl godkänd ej angivits i bedömningsanvisningarna.

I denna rapport används de betyg som läraren valt att sätta på elevens prov vilket innebär att läraren ansett att vissa elevprestationer kunnat bedömas med Mycket väl godkänd.

Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg

I tabell 3.1 redovisas resultaten i form av betygsfördelningar för de olika delproven samt provbetygen. Bortfallet för ämnesprovet i matematik var 15 procent för det sammanvägda provbetyget och sex procent för det skattade provbetyget, se även kapitel 1 och bilaga 3. Drygt var tionde elev har inte nått godkändnivån på provet som helhet.

Vid en jämförelse med de terminsbetyg eleverna fått i matematik hösten 1998 visar det sig att drygt 60 procent får samma provbetyg som terminsbetyg medan cirka 30 procent får ett lägre provbetyg än terminsbetyg. Det är framför allt eleverna med terminsbetyget

Mycket väl godkänd som får ett lägre provbetyg. Endast 20 procent av dessa elever får Mycket väl godkänd på provet. En förklaring till detta kan vara att vi inte angav några gränser för betyget Mycket väl godkänd. Över en fjärdedel av eleverna som ej uppnått målen på terminsbetyget fick provbetyget Godkänd och cirka tio procent av eleverna med terminsbetygen Godkänd och Väl godkänd fick ett högre provbetyg. Dock var det en fjärdedel av eleverna med terminsbetyget Väl godkänd eller Mycket väl godkänd som bara fick provbetyget Godkänd.

Tabell 3.1. Betygsfördelningar för samtliga delprov och totalt i ämnesprovet i matematik

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal Elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
A (Tal- och symboluppfattning)	11	50	38	1	9 579
B (Problemlösning – kortare uppgifter)	15	43	35	7	9 554
C1 (Problemlösning – större uppgift)	29	42	24	5	9 429
C2 (Problemlösning – större uppgift)	20	48	24	8	9 419
P/G (Par-/Grupparbete)	6	56	33	5	9 239
Sammanvägt Provbetyg*	12	53	29	6	8 577
Skattat Provbetyg**	13	53	28	5	9 651

* Endast elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg.

** Fördelningen bygger på en skattning av provbetyget för de elever som ej fått betyg på alla delprov samt angivet provbetyg för de elever som genomfört alla delprov, se kapitel 1 och bilaga 4.

Det delprov som högst andel elever inte klarade var delprov C. På detta delprov var också andelen med någon av de högsta betygen minst. I lärarenkäten ansåg en stor andel av lärarna (43%) att uppgifterna i delprov C var för svåra. Delprov C skiljde sig också från övriga delprov eftersom en relativt stor andel lärare (22%) ansåg att kravet för betyget Godkänd var för hög. Resultatet på detta delprov är troligtvis en förklaring till att resultatet våren 1999 är något sämre än föregående år.

Våren 1998 ansåg många lärare att eleverna råkade i tidsnöd på delprov B. I år har antalet uppgifter på detta delprov minskat och andelen lärare som ansåg att tiden var för kort har därför blivit betydligt mindre. Elevernas resultat på delprov B är också klart bättre än 1998. Andelen elever med betyget Väl godkänd på delprov B var föregående år 22 procent medan det i år hade ökat till 34 procent.

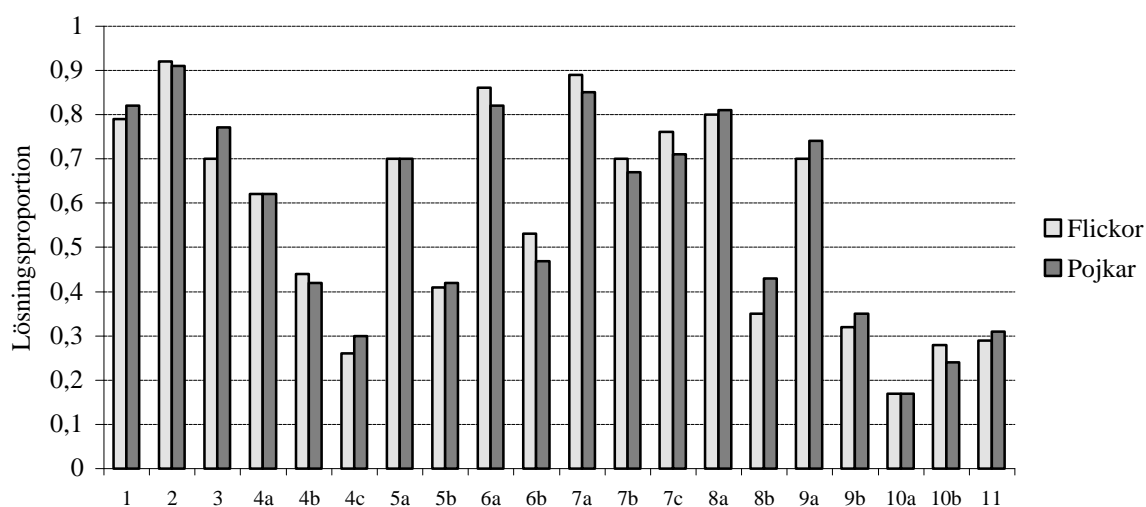
Resultat delprov A

Då delprov A endast prövar grundläggande begrepp angavs i bedömningsanvisningarna att betyget Väl godkänd är det högsta betyg eleven bedömdes kunna få på delprovet. En procent av eleverna har dock blivit bedömda med betyget Mycket väl godkänd på detta delprov.

De flesta av uppgifterna på delprov A hade en lösningsproportion mellan 50 och 90 procent. På de uppgifter som prövade symboluppfattning var lösningsproportionen något lägre. Pojkarna hade en något högre lösningsproportion än flickorna på de flesta uppgifterna. Särskilt påtagligt var detta för uppgifter som handlade om multiplikation eller division med tal mindre än ett och på procentuppgifter.

En majoritet av lärarna (88 %) tyckte att betygsgränserna för Godkänd och Väl godkänd var lagom, men de som inte ansåg detta tyckte för det mesta att de var för högt satta.

Resultat delprov B

Figur 3.1. Lösningsproportion (p-värden) för uppgifterna i matematik, delprov B för flickor respektive pojkar (uppgifterna är baserade på 1 156 elevlösningar)

På delprov B var resultatet detsamma för flickor och pojkar, men på vissa uppgifter fanns det skillnader. Det var framför allt de uppgifter där man skulle beskriva, motivera och förklara (uppgift 6 och 7) som flickorna klarade bättre än pojkarna. Uppgift 3, som prövade förståelsen för procentbegreppet, klarade dock pojkarna bättre än flickorna trots att det var en uppgift där man skulle ge en förklaring. Pojkarna klarade uppgifter som innehöll procenträkning bättre än flickorna på alla delprov. Pojkarna var också något bättre än flickorna på uppgiften i rymdgeometri (uppgift 9) och på den uppgift där man skulle tolka en graf (uppgift 8b).

Enligt läraranvisningarna till delprov B kan en elevs lösning av en uppgift generera poäng på olika kvalitativa nivåer, uttryckta som G-poäng respektive VG-poäng. Det finns ett tydligt samband mellan lösningsproportionen och antalet G-poäng respektive VG-poäng som elevlösningen av en uppgift kunnat generera. Uppgifter som kunnat generera många VG-poäng (t.ex. uppgift 4 och 10) har en låg lösningsproportion, medan uppgifter som genererar många G-poäng (t.ex. uppgift 1, 2 och 3) har en hög lösningsproportion. Även på delprov B ansåg en majoritet av lärarna (90 %) att betygsgränserna var lagom. Av de som inte ansåg det var det lika stor andel som ville ha en lägre gräns som en högre.

Av de elever som erhållit 38 poäng bedömdes nästan hälften med delprovsbetyget Mycket väl godkänd och av de elever som erhållit 39 poäng bedömdes nästan två tredjedelar med delprovsbetyget Mycket väl godkänd.

Resultat delprov C

I tabell 3.2 redovisas betygsfördelningen per kön för de två uppgifterna i delprov C, *Artikel* och *Samlingssalar*.

Tabell 3.2. Betygsfördelning för de två uppgifterna på delprov C i matematik uppdelat på kön

Uppgift	Kön	Andel (%) elever med betyget			
		Ej uppnått målen	G	VG	MVG
C1 – Artikel	Pojkar	26	44	25	5
	Flickor	32	40	24	4
C2 – Samlingssalar	Pojkar	21	47	24	8
	Flickor	19	50	24	7

Uppgiften om artikeln klarade pojkarna bättre än flickorna. Pojkarna var bättre både på att tolka diagram och på att räkna med procent. Den höga andelen elever som ej nått målen på denna uppgift kan delvis förklaras med de höga krav som ställdes för att få betyget Godkänd. På uppgiften Samlingssalar var det något större andel av pojkarna än flickorna som ej nådde målen. Båda uppgifterna på delprov C var textrika vilket skulle kunna innebära att elever som har dåliga kunskaper i svenska och elever som har läs- och skrivsvårigheter fått sämre resultat på detta delprov. För att studera hur läsförståelsen påverkade elevernas möjligheter att klara uppgift C1 och C2 jämfördes elever med samma resultat på det delprov i matematikprovet som ställde minst krav på läsförståelsen (delprov A). Elever med bättre resultat på läsförståelsedelen i provet i svenska klarade framför allt uppgift C1 i betydligt större utsträckning än de som hade samma resultat på delprov A men som hade sämre resultat på läsförståelsedelen i svenska.

Resultat delprov P/G

Våren 1999 fanns det bara en P/G-uppgift. Uppgiften hade laborativa inslag. I tabell 3.3 redovisas betygsfördelningen per kön för uppgiften i delprov P/G.

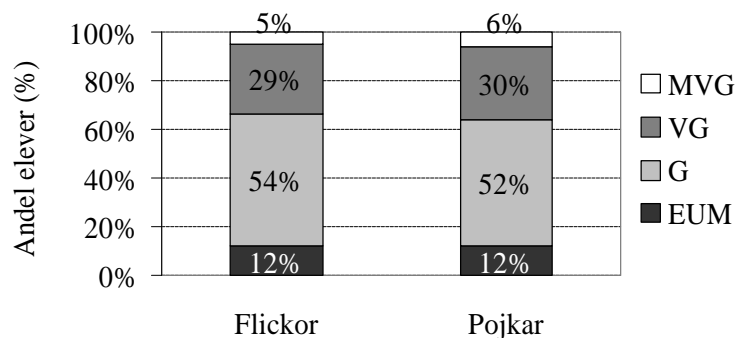
Tabell 3.3. Betygsfördelning för uppgiften på delprov P/G uppdelat på kön.

Kön	Andel (%) elever med betyget			
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG
Pojkar	7	54	33	5
Flickor	5	58	33	4

På delprov P/G var andelen elever som ej nått målen mindre än på övriga delprov. Den enda skillnaden som finns mellan könen är att en något större andel pojkar inte nådde målen.

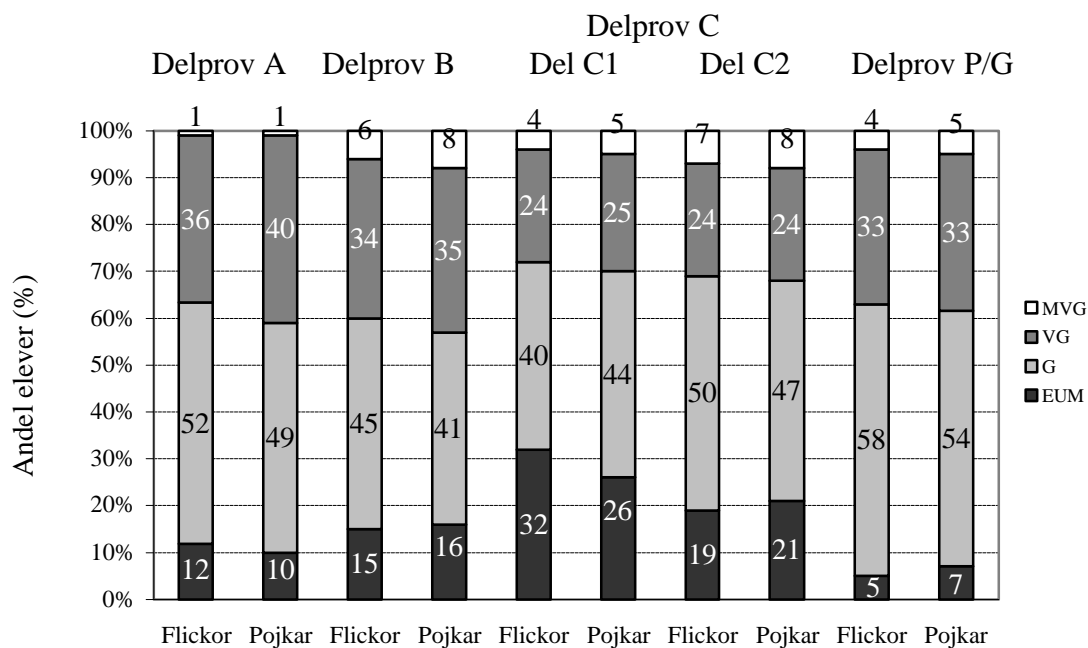
Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i matematik

I figur 3.2 visas provbetygsfördelningen per kön. Av figuren framgår att det inte finns några skillnader vad gäller provbetygen mellan pojkar och flickor.

Figur 3.2. Betygsfördelningar för provbetyg i matematik, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

I figur 3.3 visas betygsfördelningen uppdelad på kön för respektive delprov.

Figur 3.3. Betygsfördelning för delprovsbetyg i matematik, uppdelat på kön.

Delprovresultaten visar att det är en något större andel pojkar än flickor som fick minst betyget Väl godkänd på delprov A. En något större andel flickor än pojkar bedömdes ej ha uppnått godkändnivån. På delprov B är det ingen påtaglig skillnad mellan pojkars och flickors resultat. Uppgift C1 på delprov C visar de största könsskillnaderna. Uppgiften prövar om eleven kan kritiskt granska en artikel som innehöll diagram och procent. På denna uppgift är andelen flickor som ej bedömts uppnått godkändnivån påtagligt större än andelen pojkar.

Lärarenkäten

De flesta lärare (97 %) som besvarat lärarenkäten anser att ämnesprovet speglar ämnessynen i kursplanen. Endast fyra procent av lärarna ansåg att provet som helhet ger ett mycket litet stöd när de ska sätta slutbetyg (15 % stort stöd, 60 % ganska stort stöd, 21 % litet stöd). 80 procent anser att deras uppfattning om elevernas kunskaper bekräftas för de flesta elever.

Andelen lärare som angett att respektive delprov gett stort eller ganska stort betygsstöd var störst för delprov B (89 %), och delprov A (79 %). För delprov C var det 51 procent och för delprov P/G bara 39 procent som ansåg att de gav ganska stort eller stort stöd.

Det är de mer traditionella delproven, A och B, som lärarna ansett gett störst betygstöd. 1998 ansåg lärarna att delprov C också gav ett stort betygstöd. Anledningen att lärarna i år är mer negativa till denna del kan förklaras med att den ansågs vara för svår.

Så gott som alla lärare (minst 83 %) ansåg att svårighetsgraden var lagom på alla provdelar utom delprov C. Endast 55 procent ansåg att svårighetsgraden var lagom på delprov C medan 43 procent ansåg att detta delprov var för svårt.

Lärarnas åsikter om bedömningsanvisningarna var olika beroende på delprov. I delprov B har 88 procent av lärarna ansett att de absolut eller i viss mån fått ett tillräckligt underlag för sina egna bedömningar av våra anvisningar. För delprov C är motsvarande andel 72 procent och för delprov P/G 78 procent. För delproven P/G och C fanns bedömda autentiska elevarbeten som stöd för lärarna. Nästan 75 procent av lärarna ansåg att de haft stort eller ganska stort stöd av dessa elevarbeten vad gäller delprov P/G och delprov C. Till hjälp vid bedömningen av delprov C fanns också en bedömningsmatris. Drygt en tredjedel av lärarna ansåg att matrisen underlättade bedömningen även om drygt hälften ansåg att det var arbetsamt att använda den.

Drygt var tredje lärare (38 %) ansåg att det var bra att de olika delprovsbetygen skulle vägas samman till ett provbetyg och nästan varannan ansåg att det var acceptabelt.

4. Ämnesprovet i engelska

Gudrun Erickson

**Enheten för språk och litteratur / Institutionen för pedagogik och didaktik
GÖTEBORGS UNIVERSITET**

Ämnesprovet i engelska vårterminen 1999 – *Test of English, Grade 9, 1999* – bestod av tre delar: *Part A*, *Part B* och *Part C* med fokus på muntlig interaktion, receptiv förmåga respektive skriftlig produktion. Det övergripande temat för hela provet var *One World*. Ambitionen var att provet i så stor utsträckning som möjligt skulle konkretisera kursplanens kommunikativa och interkulturella språksyn. Samtliga delprov var till viss del integrerade, dvs. krävde kompetens inom flera delområden av engelsk språkfärdighet. I det muntliga provet behövde eleverna således både kunna tala engelska och förstå vad kamraterna sade, dvs. interagera muntligt. I de receptiva delarna krävdes att eleverna i flertalet uppgifter kunde formulera sina svar i skrift på begriplig engelska etc. Strävan var också att den engelskspråkiga världens kultur i vid mening i så stor utsträckning som möjligt skulle återspeglas i provet, t.ex. i de olika teman och texter som presenterades. De olika delprovens relation till kursplanen i engelska visades i en s.k. *test specification*, som ingick i lärarmaterialet. I denna preciserades också vilka mål som inte prövades i ämnesprovet, t.ex. elevernas vana att ta ansvar för och att använda olika slags hjälpmedel i sin språkinläring.

Provet innehåll

Part A, det muntliga provet, innebar att två till fyra elever i taget samtalade med varandra enligt en given modell. Det kunde genomföras när som helst från det att proven kommit till skolorna i slutet av januari t.o.m. slutet av maj. *Part B* bestod av två avsnitt som genomfördes på en och samma dag, med en paus emellan. I den första delen fokuserades elevernas förmåga att läsa och förstå texter av olika slag, i den andra deras förmåga att lyssna till och förstå olika varianter av talad engelska. Provtyperna i B-delen varierade mycket med avseende på innehåll, svårighetsgrad och svarssätt, och det fanns en svårighetsmässig progression såväl inom som mellan de olika uppgifterna. *Part B* genomfördes på en fast provdag, den 16 mars, för hela landet. Detsamma gällde *Part C*, som genomfördes den 25 mars, och där eleverna kunde välja mellan två olika ämnen för skriftlig produktion. Även i denna del fanns en viss stegring av komplexitet i de olika förslag som gavs till eleverna inom ramen för respektive ämne.

Bedömning

De interaktiva/produktiva delarna A och C helhetsbedömdes kvalitativt med stöd av ett antal faktorer baserade på den språksyn som kommer till uttryck i kursplanens olika delar, samt ett antal bedömda och kommenterade elevexempel. Bedömningen resulterade här i betyg, i vilka lärarna uppmanades att använda viss differentiering ("svagt Godkänd", "starkt Väl godkänd" etc.). Bedömningen av B-delen ledde till en total poängsumma för delprovet. Merparten av uppgifterna i denna del gav noll eller ett poäng, men det fanns också uppgifter där en differentierad poängbedömning tillämpades. I dessa kunde eleverna få mellan noll och tre poäng beroende på svarets, främst innehållsliga, kvalitet. Förutom generella riktlinjer gavs även i detta fall ett antal autentiska elevexempel som stöd för bedömningen.

Slutligen vägdes resultaten på de tre provdelarna samman till ett provbetyg enligt givna anvisningar. I detta vägde de interaktiva/produktiva *Part A + C* (tala/samtala och skriva) lika tungt som den receptiva *Part B* (läsa och lyssna). Resultaten presenterades i en

resultatprofil på provet, där lärarna markerade de olika delresultaten samt det sammanvägda provbetyget. I profilen fanns även utrymme för eleven och läraren att lämna kommentarer kring resultaten.

I lärmaterialet gavs för *Part A* och *Part C* elevexempel som illustrerade betygen Godkänd och Väl godkänd och för *Part B* minimipoänggränser för samma betygssteg. Dessa exempel och gränser hade arbetats fram i samarbete med stora grupper av lärare, vissa av dem med engelska som modersmål. Kraven för betyget Mycket väl godkänd skulle bestämmas lokalt eftersom nationella kriterier inte finns framtagna för detta betygssteg.

Antal redovisade elevresultat

Analyserna av ämnesprovet i engelska bygger på rapporterade resultat för sammanlagt 9 738 elever. Av dessa är 49 procent flickor och 51 procent pojkar.

Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg

I tabell 4.1 presenteras betygsfördelningen på de tre delproven samt det sammanvägda provbetyget. (Observera att de procentuella fördelningarna anges i heltal, och att avrundningen gör att summan inte alltid blir hundra.) Bortfallet för ämnesprovet i engelska var 11 procent för det sammanvägda provbetyget och sju procent för det skattade provbetyget (se även kapitel 1 och bilaga 3).

Tabell 4.1. Betygsfördelning för samtliga delprov och totalt för ämnesprovet i engelska

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
<i>A (oral interaction)</i>	3	47	39	11	9 329
<i>B (receptive skills)</i>	6	33	51	11	9 460
<i>C (written production)</i>	4	48	38	10	9 460
Sammanvägt Provbetyg*	4	44	43	9	9 077
Skattat Provbetyg**	4	44	43	9	9 533

* Endast elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

** Fördelningen bygger på en skattning av provbetyget för de elever som ej fått betyg på alla delprov samt angivet provbetyg för de elever som genomfört alla delprov (se kapitel 1 och bilaga 4).

De allra flesta elever lyckades bra på ämnesprovet i engelska. Endast drygt fyra procent nådde inte betyget Godkänd och mer än hälften presterade resultat på nivåerna Väl godkänd och Mycket väl godkänd. Eftersom bortfallet i insamlingen av resultat var litet, medförde inte skattningen av provbetyg någon förändring av totalresultatet. Det kan vidare konstateras att resultatet på årets prov i mycket liknar utfallet på 1998 års ämnesprov.

Delproven

Resultaten på *Part A* och *Part C*, det muntliga provet och den fria skriftliga produktionen, var relativt lika. Ungefär 50 procent av eleverna bedömdes här ha nått över godkännivån – de fick alltså betygen Väl godkänd eller Mycket väl godkänd. Dock lyckades eleverna något lite bättre på *Part A*, vilket innebär att deras förmåga att samtala på engelska bedömdes som något bättre än deras förmåga att skriva fritt. Skillnaden mellan resultaten på de två produktiva delproven var emellertid mycket liten.

I *Part C* fick eleverna välja mellan två olika ämnen att skriva om. Ämnena var av helt olika karaktär, detta för att så många elever som möjligt skulle komma till sin rätt. Det ena ämnet – *A Story About Friendship* – gav elever möjlighet till ett mera fritt berättande, medan det andra – *This Is My Country* – var väsentligt mera strukturerat. Analyser av de nästan 1 300 hela prov som skickats in till Enheten för språk och litteratur visar att något fler elever (54 procent) valde att skriva på temat *This is My Country*. Två tredjedelar av flickorna föredrog *A Story About Friendship*, medan merparten pojkar (75 procent) valde *This Is My Country*.

Spridningen i resultat var mycket stor i *Part B* som fokuserade receptiv förmåga. Knappt sex procent av eleverna nådde här inte kravgränsen för betyget Godkänd, vilket är en något större andel än i de två andra delproven. Samtidigt presterade 62 procent resultat över godkändnivån, vilket är väsentligt bättre än i de två andra delproven. B-delen var uppdelad i två avsnitt, B 1 och B 2, som prövade läsförståelse respektive hörförståelse. Texterna i B 1 var autentiska och representerade olika genrer, t.ex. faktatext och berättande text. I inspelningarna i B 2 förekom både brittisk och amerikansk engelska, i både lugnare och snabbare tempo. I tre av provdelarna - en hörförståelse- och två läsförståelsedelar - ingick uppgifter som krävde relativt långa produktiva svar på engelska och som kunde ge mellan noll och tre poäng. I en av dessa belönades språklig korrekthet med extra poäng, medan begripliga svar med adekvat innehåll gav full poäng i de två övriga. Dessa tre provdelar var, relativt sett, de svåraste för de allra mest lågpresterande eleverna, vilket inte torde förvåna. I andra delar skulle eleverna antingen svara med enstaka engelska ord eller välja korrekt svar bland ett antal alternativ. Dessutom ingick en uppgift där eleverna skulle visa att de förstått en text genom att på engelska förklara betydelsen av ett antal ord i texten. Denna del var den svåraste för eleverna. Analyser visar att de första delarna i respektive delprov var väsentligt lättare än de sista, vilket är helt i linje med intentionen vid konstruktionen och kompositionen av provet.

Betyget Mycket väl godkänd exemplifierades inte i ämnesproven eftersom inga nationella kriterier finns för detta betyg. Detta innebär att skolorna avgjorde vilka muntliga och skriftliga prestationer i A- och C-delen som skulle ges det högsta betyget, och att man även för *Part B* lokalt bestämde vilken poänggräns som skulle gälla för betyget Mycket väl godkänd. Analyser visar att denna gräns varierade, men att drygt 90 procent av de Mycket väl godkänd som gavs på B-delen befann sig mellan 80 och (maximala) 90 poäng. Den allra vanligaste gränsen tycks ha varit 80 eller 81 poäng.

De flesta elevers goda resultat på *Part B* är knappast förvånande, med tanke på den mängd engelska som nästan alla ungdomar idag kommer i kontakt med, både genom att läsa språket och att höra det talas. Analys av de olika delarna visar att resultaten på läsförståelse- och hörförståelsedelen var tämligen likartade. Dock presterade eleverna i regel något litet bättre på avlyssningsuppgifterna än på läsuppgifterna. Detta gällde i synnerhet de allra svagaste eleverna, dvs. de som vid höstterminens slut och/eller på ämnesprovet i sin helhet inte bedömdes ha nått målen. Skillnaden i resultat mellan provets olika delar är en illustration av det som brukar karakteriseras som ”taggiga profiler”, nämligen att elever inte sällan presterar väsentligt bättre inom något eller några delområden av språkfärdigheten.

Ungefär tre procent av eleverna deltog inte i *Part B* och *Part C*. Motsvarande andel för det muntliga delprovet var fyra procent. Bortfallet var följaktligen litet, liksom skillnaden i bortfall mellan delproven, vilket är mycket positivt.

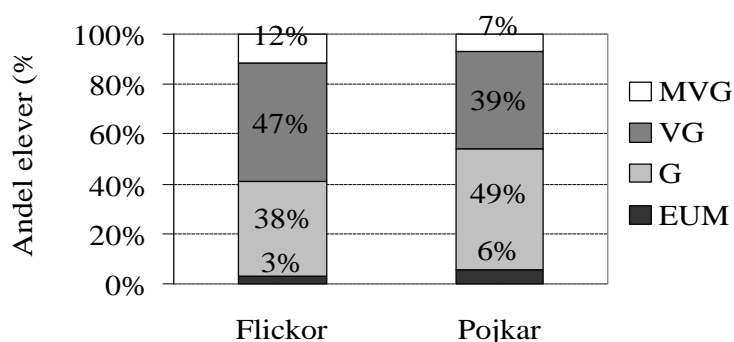
Det sammanvägda provbetyget

Sammanställningen av provbetygen visar att ungefär fyra procent av eleverna inte nådde betyget Godkänd på ämnesprovet, 44 procent erhöll betyget Godkänd, 43 procent fick betyget Väl godkänd och nio procent bedömdes ha presterat ett mycket väl godkänt resultat.

Provbetygen skiljer sig från elevernas betyg i engelska för höstterminen i år 9, i så måtto att ht-betygen var något lägre än provbetygen. Något fler elever bedömdes vid höstterminens slut inte ha nått målen. Väsentligt fler hade terminsbetyget Godkänd än Väl godkänd, medan fördelningen var jämn mellan dessa båda betygssteg i ämnesprovet. Andelen elever med betyget Mycket väl godkänd var ungefär densamma i båda fallen. Skillnaden mellan ht-betyg och provbetyg kan ha olika orsaker. Lärarnas bedömning vid betygsättningen på höstterminen grundar sig för det första på mer än vad som kan bedömas i ett nationellt prov, hur brett detta än må vara. Ämnesprovet är ett rent färdighetsprov, vilket innebär att det bidrar till bedömningen av elevernas språkfärdighet, oavsett hur denna har uppnåtts. Det fokuserar alltså inte "processen" – hur eleverna arbetat med sin engelska – vilket skall inkluderas i lärarnas totala bedömning. Tolkningen av målen i lokala kursplaner kan också vara delvis annorlunda än den som gjorts i ämnesprovet, som bygger på den nationella kursplanens 'Mål att uppnå' och kriterier för betyget Väl godkänd för i slutet av år 9. Vissa kommentarer bl.a. i lärarenkäter tyder på detta. Dessutom finns säkerligen en tendens att "ligga lågt" i betygsättningen på höstterminen i år 9, ett fenomen som inte torde vara nytt. Värt att notera är, att *Part C* var det delprov som korrelerade högst både med elevernas höstterminsbetyg och med provbetyget. Detta tyder på att fri skriftlig produktion på ett tämligen tydligt sätt tycks visa på det som bedöms som elevers mera generella kunskaper i engelska.

Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i engelska

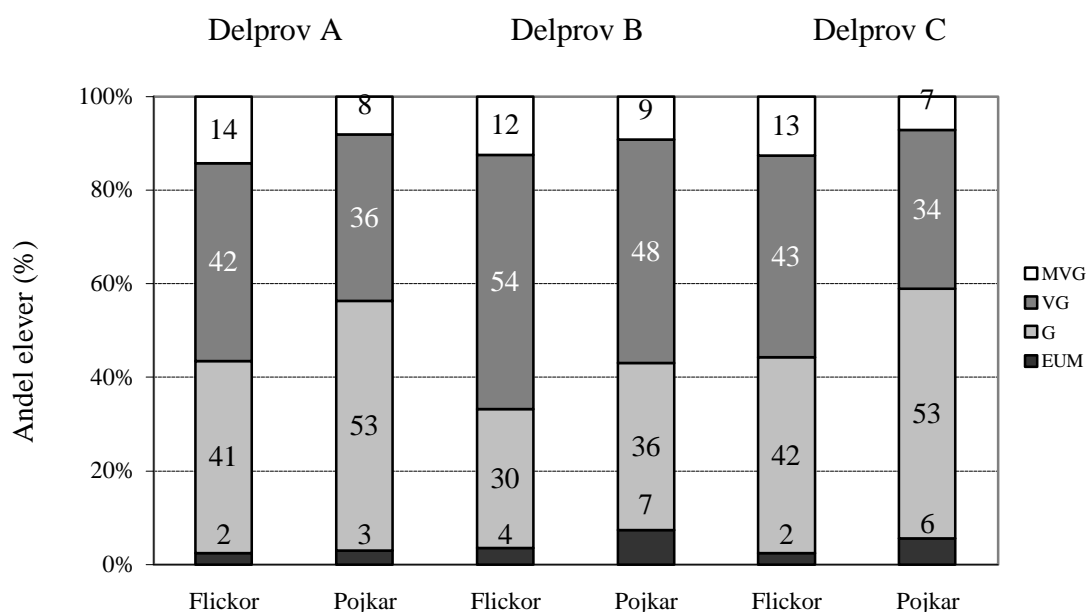
Analys har gjorts av flickors och pojkars resultat på ämnesprovet. I figur 4.1 presenteras betygsfördelningen på det sammanvägda provbetyget uppdelat på kön.

Figur 4.1. Betygsfördelningar för provbetyg i engelska, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Som framgår av figuren hade flickorna väsentligt bättre resultat än pojkarna på ämnesprovet i engelska. Dubbelt så många pojkars som flickor nådde inte nivån för Godkänd och flickorna fick i betydligt större omfattning än pojkarna betyg över godkändnivån. Detta gällde både betyget Väl godkänd och Mycket väl godkänd.

I figur 4.2 presenteras betygsfördelningen på de tre delproven uppdelat på kön.

Figur 4.2. Betygsfördelningar för delprovsbetyg i engelska, uppdelat på kön.

Flickornas bättre resultat på ämnesprovet i engelska återfinns framför allt i *Part C* (skriftlig produktion) och *Part A* (muntlig interaktion), men en skillnad till flickornas fördel kan även noteras i *Part B*. Flickornas bättre resultat i detta delprov härrör sig framför allt från de uppgifter där eleverna själva skulle skriva något längre svar på engelska. I uppgifter med flervalssvar fanns inga nämnvärda resultatskillnader mellan flickor och pojkar. Flickorna presterade alltså bättre i samtliga uppgifter som krävde sammanhängande produktion i skriftlig eller muntlig form, något som noterats även i andra sammanhang, t.ex. i 1998 års ÅP 9 i engelska, i de nationella utvärderingarna 1992 och 1995 samt i flera internationella studier.

En ytterligare faktor av trolig betydelse för könsskillnader i resultat är innehållet i de uppgifter som ges. Den största differensen i resultat till flickornas fördel i ämnesprovet 1999 återfinns i läsförståelseuppgiften *Young and Free*, som var baserad på ett längre, personligt brev skrivet av en ung kvinna om hennes liv och syn på framtiden. Denna text var möjligen mera intressant för flickorna, vilket, tillsammans med det produktiva svarsformatet, kan ha bidragit till deras väsentligt bättre resultat. En av de andra läsförståelseuppgifterna, *A Multicultural City*, byggde på en faktatext om staden Toronto. Eleverna skulle här visa att de förstått innehållet genom att välja riktiga svarsalternativ. I denna uppgift presterade pojkarna något litet bättre resultat än flickorna. Det bör i detta sammanhang nämnas att frågan om innehållets betydelse för resultatskillnader mellan könen har diskuterats och analyserats i olika bedömningssammanhang, bl.a. i anslutning till det svenska högskoleprovet.

Det bör också påpekas, att könsskillnaderna i elevernas höstterminsbetyg i engelska i år 9 var ännu större än i ämnesprovet – även här till flickornas fördel. Det finns anledning att återkomma till frågan om resultatskillnader mellan könen, bl.a. i relation till innehåll och uppgiftstyper, till yttermera visso som fenomenet med flickors bättre resultat återfinns även i andra ämnen, t.ex. i svenska (se vidare kapitel 2 och 5 i denna rapport).

Sammanfattande kommentarer om elevernas resultat på ämnesprovet i engelska

Det kan konstateras att de allra flesta elever lyckades väl på ämnesprovet i engelska, vilket är mycket glädjande. Det bekräftar också den allmänna iakttagelsen att svenska ungdomar generellt sett, inte minst i ett internationellt perspektiv, är ”duktiga i engelska”. Det är dock ytterst väsentligt att inte slå sig till ro med detta. Alla elever, även de som presterade de allra bästa resultaten på provet, har ett självklart behov av och en självklar rätt att bredda och fördjupa sina kunskaper. Detta är också det entydiga budskap som ges i kursplanens ’Mål att sträva mot’, som är skrivna som vida mål, som inte skall sätta någon gräns för elevens kunskapsutveckling. Det bör också påpekas att spridningen i resultaten var mycket stor. Detta visar att de allra flesta elever, trots styrka inom något eller några delområden av sin språkfärdighet, måste förbättra sin kompetens i engelska. Inte minst bör pojkars generellt sämre prestationer vad gäller produktiv och interaktiv förmåga uppmärksammas.

Sist, men inte minst, är det mycket viktigt att komma ihåg att de goda resultaten på ämnesprovet i engelska inte gällde alla elever. Enligt det sammanfattande provbetyget fanns drygt fyra procent, motsvarande ungefär 4 000 elever i grundskolan, som inte nått upp till den miniminivå som beskrivs i målen att uppnå i kursplanen. Den absoluta ambitionen måste givetvis vara att även denna kategori av elever når den kunskapsnivå i engelska som är nödvändig i dagens informationstäta, internationella samhälle.

Resultat från lärarenkäten

Alla lärare som genomförde ämnesprovet (ÄP 9) ombads lämna sina synpunkter i den enkät som medföljde provet. 835 enkäter från enskilda lärare eller grupper av lärare har skickats till Enheten för språk och litteratur vid Göteborgs universitet.

Enkätsvaren visar att lärarnas reaktioner på 1999 års ÄP 9 var mycket positiva – till och med ännu mera positiva än på det första ämnesprovet (1998). Ungefär två tredjedelar tyckte att årets prov var bra, ytterligare knappt en tredjedel att det var acceptabelt och endast två procent att det var mindre bra. Drygt 98 procent ansåg att det speglade kursplanens ämnessyn. Många lärare framhöll provets bredd och variation som positiv och rapporterade också att elever uppskattat ämnesprovet. Sättet att redovisa elevernas resultat i en profil och som ett sammanvägt provbetyg mottogs positivt av de allra flesta. Modellen för sammanvägning till ett provbetyg ansågs rimlig av 93 procent, vilket är en väsentlig ökning jämfört med förra året. Drygt 97 procent ansåg att ÄP 9 gav stöd när elevernas slutbetyg skulle sättas (48% gott stöd, 49% visst stöd) och lika många att provresultaten stämde väl eller relativt väl med den egna bedömningen. Även detta är en markant ökning jämfört med förra året.

Part A

Det muntliga delprovet, som hade temat *Meeting Points*, ansågs bra eller acceptabelt av 95 procent av lärarna. Flera påpekade dock att de tyckt ännu bättre om den modell (*TV Life*) som ingick i 1998 års prov. 87 procent menade att årets uppgift hade en rimlig svårighetsgrad, medan övriga oftare ansåg den svår än lätt. Många lärare rapporterade att eleverna varit mycket positiva både till att bli prövade muntligt och till den uppgift som gavs. Uppgiften bestod dels av ett samtal eleverna emellan om olika typer av mötesplatser och aktiviteter, dels av ett rollspel kring planeringen av ett tänkt aktivitetscentrum. Åsikterna om de två delarna gick vitt isär; vissa lärare menade att rollspelet fungerat utmärkt och givit upphov till många livliga samtal, medan andra ansåg att eleverna bättre förmått visa sin muntliga förmåga i den del av provet där de skulle tala om sitt eget liv och sin närmaste miljö.

82 procent av lärarna uppgav att eleverna prövats på lektionstid och 36 procent att de spelat in de muntliga prövningarna på band. Baserat på erfarenheter från 1998 års prov distribuerades årets muntliga prov till skolorna före det övriga provmaterialet, detta för att ge skolorna längre tid att genomföra provet. Provperioden kom därmed att bli längre än förra året – från slutet av januari till slutet av maj. Få lärare (ca. åtta procent) tycks dock ha påbörjat de muntliga prövningarna före vecka sju, och ungefär hälften väntade till mitten av april. Detta kan vara en av orsakerna till att relativt många tyckte att delprov A var praktiskt och tidsmässigt svårt att genomföra, samtidigt som det av de flesta uppfattades som bra. Cirka 82 procent uppgav sig ha haft hjälp av exempelbandet vid bedömningen av elevernas muntliga prestationer.

Part B

Även provdelarna i den receptiva delen, *Part B*, mottogs generellt mycket positivt. Totalt gavs uppgifterna i genomsnitt omdömet 'bra' av 72 procent av lärarna. Mycket få (knappt fyra procent) ansåg dem mindre bra. De tre mest uppskattade provdelarna i B-delen var två läsförståelse- och en hörförståelseuppgift: *From Kohat to Toronto* (en s.k. öppen dialog, där eleverna skulle komplettera en intervju med adekvata frågor och där språkriktighet belönades med extra poäng), *Young and Free* (en längre, berättande text med i huvudsak produktiva svar) och *People Talking* (avlyssning av korta 'vardags-dialoger', där eleverna bland fyra alternativ skulle välja lämplig fortsättning på respektive samtal). Den minst omtyckta uppgiften var avlyssningsuppgiften *The KKCT Project*, som av en del lärare rubricerades som svår och stressande för eleverna. Det bör dock påpekas att omdömena även om denna uppgift var i huvudsak positiva – två tredjedelar av lärarna rubricerade den som bra.

Uppgifterna i *Part B* ansågs lagom svåra av de flesta lärare. Den, enligt lärarna, i särklass lättaste provdelen var *From Kohat to Toronto*, den allra svåraste *What Does It Mean?* (uppgiften där eleverna på engelska skulle förklara sju ord ur en text). Analys av elevernas resultat visar att lärarnas bedömning av uppgifters svårighetsgrad var helt riktig. Liksom förra året tycks lärare allra mest ha uppskattat de uppgifter som var lättast för eleverna. Till sist kan vad gäller *Part B* nämnas, att ca. 95 procent av lärarna uppgav att de bifogade provexemplen till eleverna (tre korta läsförståelseuppgifter som kunde användas före provet) varit till nytta för att förbereda eleverna inför ÄP 9.

Part C

Lärarna uppskattade mycket att eleverna hade möjlighet att välja mellan två ämnen i *Part C*. Liksom vad gäller det övriga provet lämnade här den stora majoriteten mycket positiva omdömen både om uppgifternas innehåll och svårighetsgrad. Mer än 90 procent uttryckte sitt gillande över att de två ämnena hade distinkt olika karaktär. Vissa lärare undrade dock om avsikten varit att skapa ett "flick- och ett pojkämne" (– detta var inte ambitionen bakom ämnena, men utfallet var inte överraskande, till yttermera visso som omfattande utprövningar föregått provet). Tiden för *Part C* (80 min.) ansågs rimlig av de allra flesta, men vissa önskade längre tid för elevernas fria skrivande. Enstaka lärare påpekade att eleverna borde få använda ordböcker, medan andra inte delade denna uppfattning (– frågan om ordböksanvändning analyserades i samband med 1998 års prov; se lärarmaterialet till detta prov samt kapitlet om ämnesprovet i engelska i Skolverkets rapport *Ämnesproven skolor 9 1998, Resultatredovisning till skolorna*). Så gott som alla lärare ansåg sig ha haft hjälp av de bedömda och kommenterade exempeltexter som fanns i lärarmaterialet.

Kritiska synpunkter

De negativa kommentarer om ÄP 9 som framfördes i enkäten handlade, liksom 1998, ofta om den arbetsbörda som ämnesproven sammantaget medförde, framförallt för lärare som hade flera år 9-grupper och i synnerhet för dem med undervisning både i engelska och svenska. Att betyget Mycket väl godkänd inte exemplifierades i proven kritiserades också av många, och vissa önskade också exempel på elevprestationer som inte ansetts ha nått målet. Bedömningen av en del uppgifter i det engelska provet ansågs av en del lärare som mycket arbetskrävande. Vissa ansåg också att språklig korrekthet tillmättes för liten betydelse.

Betygsgränser

Ungefär 97 procent av lärarna ansåg att resultaten på ÄP 9 stämde väl eller relativt väl överens med den egna bedömningen av elevernas språkfärdighet – detta trots att ungefär en fjärdedel tyckte att de exempel och betygsgränser som angivits för provet var för lågt satta. Önskan om striktare krav varierade mellan provets olika delar, från 11 procent för det muntliga provet till 42 procent som ansåg att kraven var för lågt ställda för betyget Godkänd på *Part B*. I enkäten ställdes en fråga om var de som *inte* var nöjda med poänggränserna i B-delen ansåg att dessa i stället borde ha legat. Medelvärde för förslagen till gränser för betyget Godkänd och Väl godkänd låg här på 40 respektive 67 poäng, i stället för de 29 resp. 60 som angavs i provet. Om dessa gränser hade gällt, skulle givetvis resultatbilden på provet ha blivit en annan. Till exempel skulle då mer än dubbelt så många elever inte ha nått ett godkänt resultat på Part B jämfört med de nuvarande resultaten.

Endast knappt två procent av de lärare som besvarade enkäten menade att kraven för de olika betygen på ämnesprovet var för högt ställda. Dessa lärare företrädde i regel elevgrupper som av olika anledningar hade stora problem med engelska och därmed ofta även med provet, och de efterlyste inte sällan särskilda prov för elever med olika typer av svårigheter. De flesta lärare var dock nöjda med de exempel och gränser som angivits för respektive betygssteg och ansåg att nivåerna stämde väl med kursplanens skrivningar. Det kan också konstateras att, jämfört med 1998, väsentligt fler lärare i år var nöjda med de i provet angivna kravgränserna.

Mål och kriterierelaterad bedömning

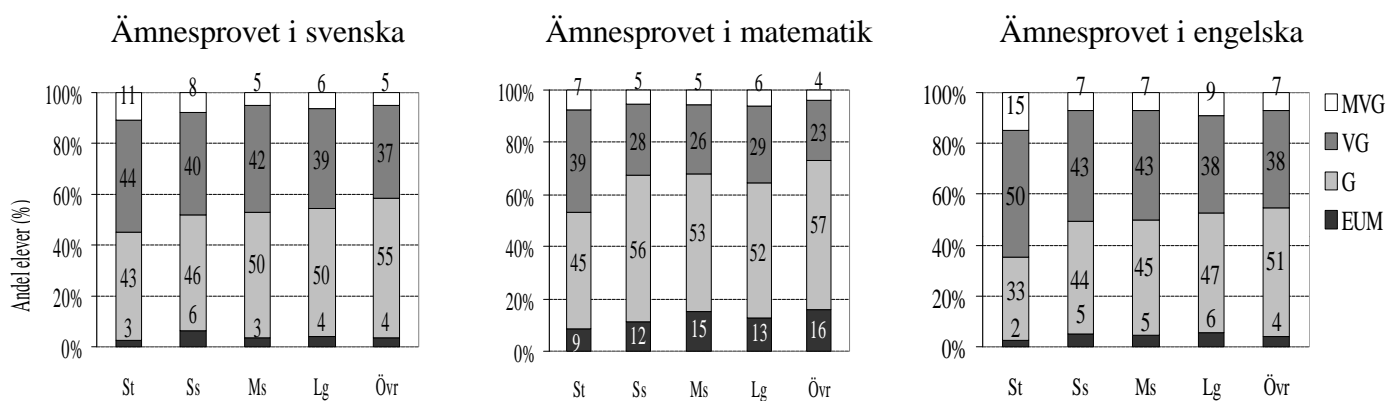
Diskussionen om betygsnivåerna i det engelska provet är mycket viktig och förs givetvis kontinuerligt i de stora grupper som medverkar i fastställandet av de exempel och gränser som anges för provet. Den centrala frågan måste dock alltid vara vad som står i mål och kriterier för år 9 i grundskolan, och i vad mån provet motsvarar detta, inte vilka procenttal man av olika skäl anser bör gälla för respektive betygssteg. Inte sällan handlar också kritiken mot betygsnivåerna i grundskolans prov om det man anser, eller tror, vara kraven i gymnasieskolan. Det måste dock framhållas att betyget Godkänd i grundskolan skall baseras på Mål att uppnå för år 9, som, enligt Lpo 94 ”beskriver den miniminivå av kunskaper som anges för det nionde skolåret” och ”den grundläggande kunskapsnivå i ämnet som alla elever skall ges möjlighet att minst uppnå” (Grundskolan – Kursplaner, Betygskriterier; Skolverket 1996, sid. 5). Det bör dessutom återigen framhållas att syftet med ämnesproven för skolår 9 är att ge läraren stöd vid betygsättningen och därigenom bidra till att bedömningsgrunderna blir så enhetliga som möjligt över landet. Detta betyder *inte* att en enskild elevs resultat på ämnesprovet skall vara ensamt avgörande för slutbetyget. Provet är följaktligen inte ett ’examensprov’.

5. Skillnader i resultat mellan elevgrupper

I detta kapitlet analyseras skillnaderna i resultat mellan pojkar och flickor samt skillnader i resultat mellan elever med svenska som modersmål och elever med ett annat modersmål. Men först kommer en analys som undersöker om det finns skillnader i resultaten mellan olika grupper av kommuner.

Skillnader i resultat mellan kommungrupper

En analys av skillnaden i resultat mellan fem olika kommungrupper; storstäder inklusive förortskommuner, större städer, medelstora städer, lands- och glesbygdskommuner och övriga kommuner har gjorts.³ Figur 5.1 visar andelen elever som erhållit de olika betygen i respektive kommungrupp.

St = Storstäder, Ss = Större städer, Ms = Medelstora städer, Lg = Lands- och glesbygds kommuner, Övr = Övriga kommuner

Figur 5.1. Betygsfördelningar för provbetyg i ämnesprovet i svenska, matematik och engelska 1999, uppdelat på kommungrupp. Endast elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Det visar sig att det är eleverna i storstäderna, inklusive förortskommunerna, som har de bästa resultaten. Denna kommungrupp har högst andel elever med de högre betygen (VG och MVG) och lägst andel elever som ej har uppnått målen. Det gäller för alla tre ämnesproven. Gruppen Övriga kommuner verkar, för samtliga ämnesprov, ha lägst andel elever med de högre betygen. Denna kommungrupp är dock en heterogen grupp som består av olika kommuner utan några gemensamma förutsättningar, vilket gör att det är svårt att se det som en grupp av kommuner. För övrigt verkar skillnaderna i resultat mellan kommungrupperna inte vara så stora. En analys av skillnaden mellan flickors och pojkars resultat visar att skillnaden inte markant skiljer sig åt mellan kommungrupperna, dock verkar skillnaderna mellan flickors och pojkars resultat vara minst i gruppen Storstäder inkl. förortskommuner.

Att gruppen Storstäder inklusive förortskommuner presterar bättre än övriga kommungrupper är förvånande eftersom dessa kommungrupper hade lägst andel elever som var behöriga till gymnasieskola, dvs. hade uppnått målen i kärnämnen svenska, matematik

³ Kommunerna i urvalet samt hur de grupperats finns i bilaga 2

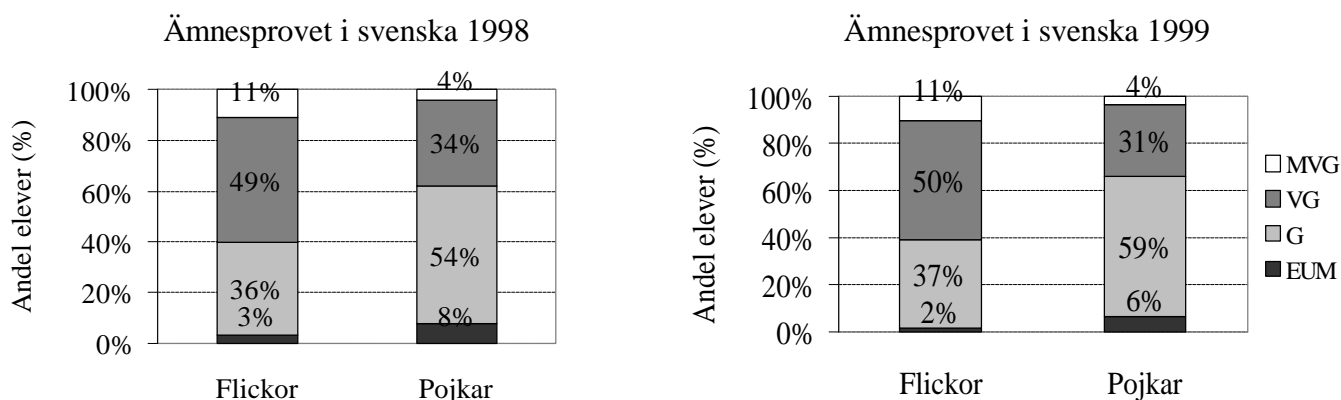
och engelska, läsåret 1997/98⁴. Att resultaten skiljer sig åt kan bero på att i urvalet för ämnesproven 1999 består denna grupp av 1/3 av skolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt alla skolor på Lidingö. Noteras bör att Lidingö har en högre andel elever som är behöriga till gymnasieskolan jämfört med gruppen förortskommuner totalt. De skolor som ingår i urvalet i Stockholm, Göteborg och Malmö kan kanske vara något annorlunda än "genomsnittsskolan" i dessa städer. En närmare analys av skolorna i urvalet visar att i Stockholm har urvalsskolorna en något högre andel skolor med enskild huvudman och att andelen elever som är berättigade till modersmålsundervisning är lägre i urvalet än i Stockholm som helhet. I Malmö och Göteborg är däremot mönstret det motsatta, andelen skolor i urvalet med enskild huvudman är lägre i urvalet än i städerna totalt och andelen elever som är berättigade till modersmålsundervisning är högre i urvalet än i städerna totalt. Det verkar alltså som om det inte finns någon systematisk snedvridning, med avseende på dessa variabler, i urvalet av skolor om man ser de tre storstäderna totalt. Dock bör skillnaderna mellan kommungrupper tolkas med försiktighet eftersom urvalet av kommuner har gjorts på nationell nivå och resultaten är därmed inte statistiskt säkerställda på kommungruppsnivå.

Skillnader i resultat mellan flickor och pojkar

Tidigare i rapporten har skillnader i resultat mellan flickor och pojkar redovisats. Skillnaden mellan könen var störst i svenska och engelska, där flickornas resultat var bättre än pojkarnas medan skillnaden i matematik var väldigt liten. I detta kapitel redovisas om det har skett några förändringar i *mönstren* för skillnaderna i resultaten mellan flickor och pojkar jämfört med ämnesproven 1998.

Svenska

Resultaten för ämnesprovet i svenska 1999 fördelat på kön visar att flickor i betydligt större utsträckning har erhållit de högre betygen (VG och MVG) medan andelen som ej har uppnått målen är högre bland pojkarna. Det har alltså inte skett några större förändringar jämfört med 1998, men skillnaden mellan flickors och pojkars resultat i ämnesprovet har snarare ökat än minskat.

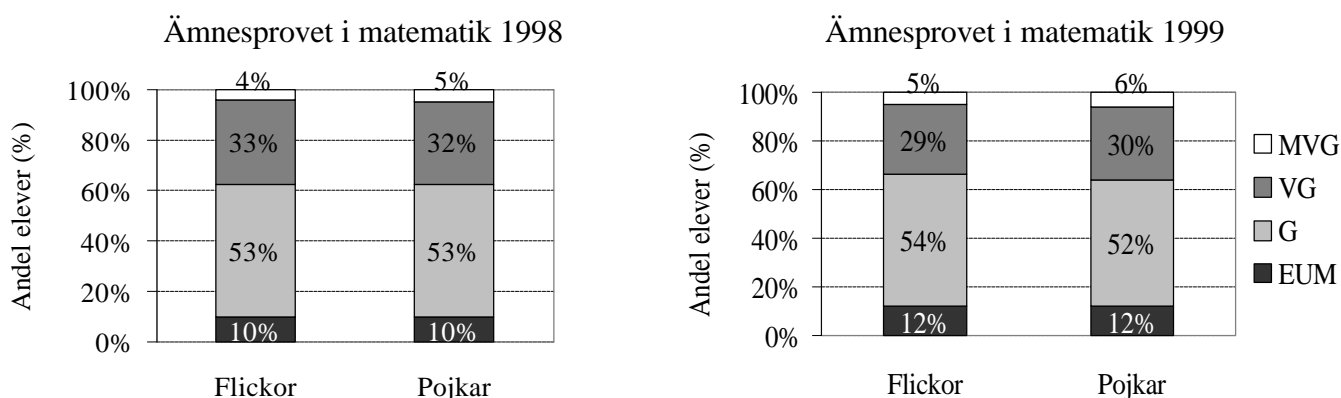
Figur 5.2. Betygsfördelningar för provbetyg i ämnesprovet i svenska 1998 och 1999, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Matematik

I matematik finns inga större skillnader mellan flickors och pojkars resultat i ämnesproven 1999. Andelen flickor och pojkar som ej har uppnått målen enligt provbetyget är lika stor men andelen som har erhållit de högre betygen (VG och MVG) är något högre

⁴ Jämförelsetal för huvudmän, delrapport, mars 1999, Skolverkets rapport 165

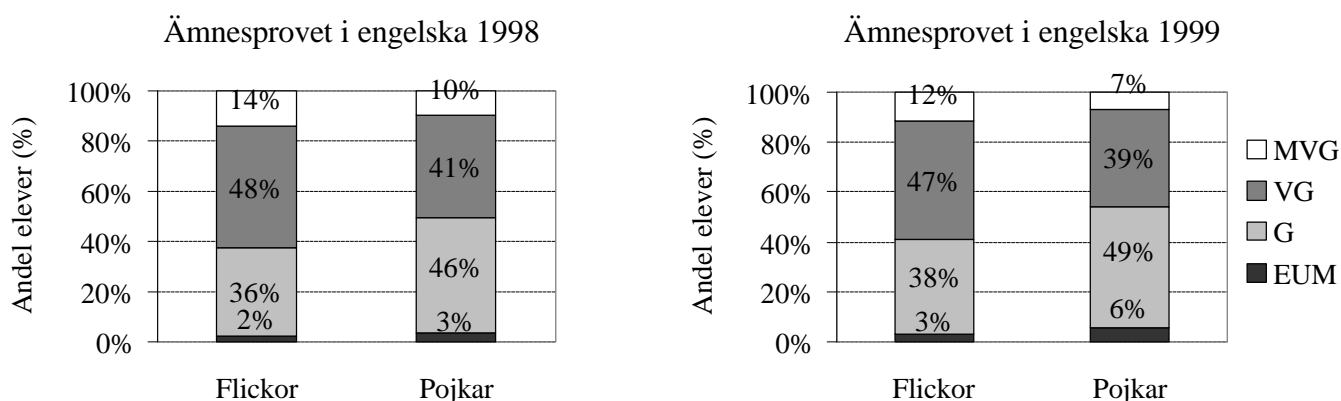
för pojkarna jämfört med flickorna. Inga nämnvärda förändringar i mönstret har skett jämfört med 1998, flickor och pojkar uppnår ungefär lika resultat på ämnesprovet.

Figur 5.3. Betygsfördelningar för provbetyg i ämnesprovet i matematik 1998 och 1999, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Engelska

I engelska har flickorna erhållit ett bättre resultat än pojkarna i ämnesprovet 1999. Andelen flickor som ej har uppnått målen är lägre än andelen pojkar och andelen flickor som erhållit de högre betygen (VG och MVG) är högre än för pojkarna. Mönstret är i stort den samma som 1998, men skillnaden har snarare ökat något än minskat.

Figur 5.4. Betygsfördelningar för provbetyg i ämnesprovet engelska 1998 och 1999, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Eftersom proven är olika från år till år kan små förändringarna mellan åren i skillnaden mellan flickors och pojkars resultat bero på att proven inte är exakt lika från år till år, proven prövar färdigheterna på olika sätt, se kapitel 1. Dock finns en tendens att skillnaderna ökat något. Vad denna ökning beror på är svårt att säga och det går inte att dra den slutsatsen att dessa små förändringar speglar förändringar i kunskapen hos flickor och pojkar. Liksom tidigare presterar flickorna bättre på proven i svenska och engelska jämfört med pojkarna medan skillnaderna är mycket små på provet i matematik. Detta mönster visar sig även i gymnasieskolans kursprov, *Gymnasieskolans kursprov, vårterminen 1999, en resultatredovisning*, där en jämförelse i skillnaden mellan könen görs för provresultaten från vårterminen 1997 – vårterminen 1999.

Resultaten för elever med svenska som modersmål respektive ett annat modersmål

Analysen av resultaten från ämnesproven 1998 redovisade i rapporten *Ämnesproven skolor 9 1998, Analys av resultaten*, visade att det fanns skillnader i resultaten mellan de elever som läraren bedömt ha ett annat modersmål än svenska och de elever som hade svenska som modersmål. För att kunna ta reda på något om en elevs modersmål har lärarna på resultatblanketterna både för 1998 och 1999 angivit om eleven har ett annat modersmål än svenska. Det är alltså en bedömning som läraren gör. Det finns naturligtvis elever för vilka läraren inte vet vilket modersmål eleven har. En jämförelse som gjordes avseende ämnesproven 1998 visade dock att överensstämmelsen var god mellan elever som läraren bedömt ha ett annat modersmål och elever som invandrat sent.

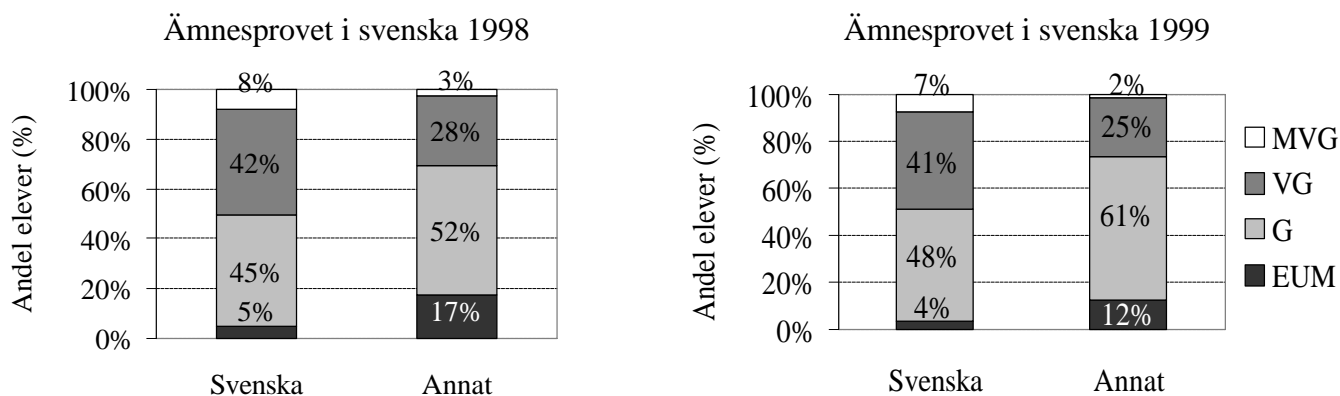
Gruppen elever som bedömts ha ett annat modersmål än svenska är dock en heterogen grupp och i vår redovisning har vi inte haft möjlighet att göra korrekationer för elevernas bakgrund, t.ex. vad gäller vilka länder eleverna kommer ifrån, elevens invandringsår eller socioekonomiska bakgrund. Detta gör att det inte går att urskilja varför det finns skillnader i resultaten mellan elever med ett annat modersmål än svenska och de elever med svenska som modersmål. Skillnader som redovisas kan bero på andra faktorer, t.ex. vilket land eleven kommer ifrån, föräldrarnas utbildningsnivå, om föräldrarna är arbetslösa eller ej, inte det faktum att läraren bedömt att eleven har ett annat modersmål.

Av de 8 000 - 9 000 elever som erhållit ett provbetyg har tio procent bedömts ha ett annat modersmål än svenska. Analysen av resultaten på ämnesproven 1998 har visat att dessa elever generellt fått sämre provbetyg än elever som bedömts ha svenska som modersmål. Skillnaden var störst i matematik och minst i engelska.

Svenska

I ämnesprovet i svenska har elever med ett annat modersmål än svenska en betydligt högre andel som ej har uppnått målen och väldigt få har fått de högre betygen (VG och MVG). Skillnaden mellan elever med svenska som modersmål och elever med ett annat modersmål är minst i det muntliga delprovet, delprov B, och störst i det delprov som prövade läsförståelsen, delprov A. Mönstret är ungefär det samma som för ämnesprovet 1998. Även då var skillnaden minst i det muntliga delprovet och störst i de delprov som prövade läsförståelsen. Flickor med ett annat modersmål än svenska har dock erhållit ett bättre resultat än både pojkar med ett annat modersmål och pojkar med svenska som modersmål.

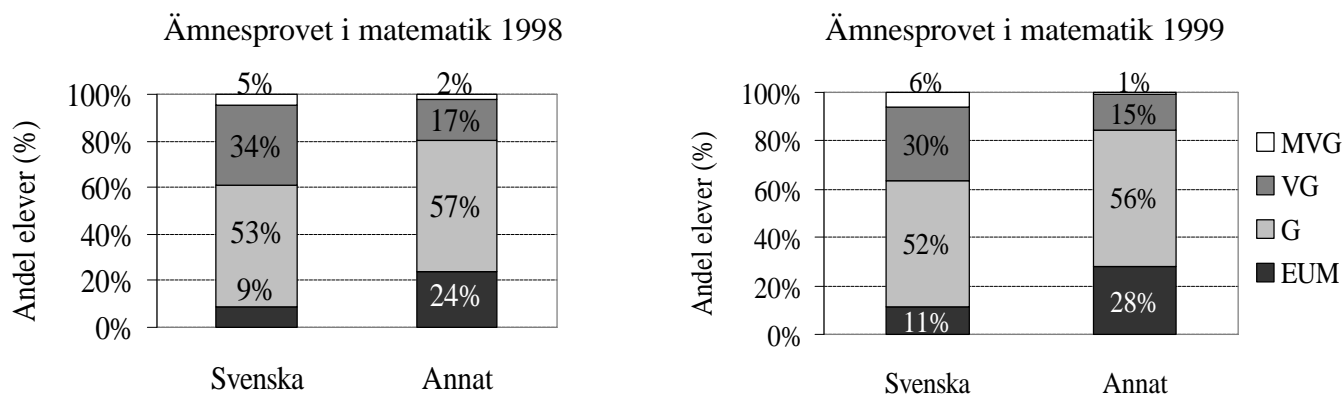
När jämförelser görs mellan elever med svenska som modersmål och elever med ett annat modersmål bör resultaten tolkas med stor försiktighet. Bland eleverna med ett annat modersmål än svenska har många följt kursplanen för *svenska som andraspråk*. Vi kan i vårt datamaterial inte särskilja dessa elever. Vid bedömningen av dessa elevers prestationer på ämnesprovet måste särskilda hänsyn tas, vilket innebär att det kan vara vanskligt att jämföra dessa elevers resultat med övriga elevers.

Figur 5.5. Betygsfördelningar för provbetyg i ämnesprovet i svenska 1998 och 1999, uppdelat på modersmål. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Matematik

Skillnaden i resultat på ämnesprovet mellan elever med ett annat modersmål och de med svenska som modersmål är störst i matematik. I matematik är det knappt 1/3 av eleverna med ett annat modersmål än svenska som ej har uppnått målen enligt provbetygen och endast 16 procent har erhållit något av de högre provbetygen (VG och MVG). Det finns ingen större skillnad mellan resultaten för flickor och pojkar med ett annat modersmål än svenska.

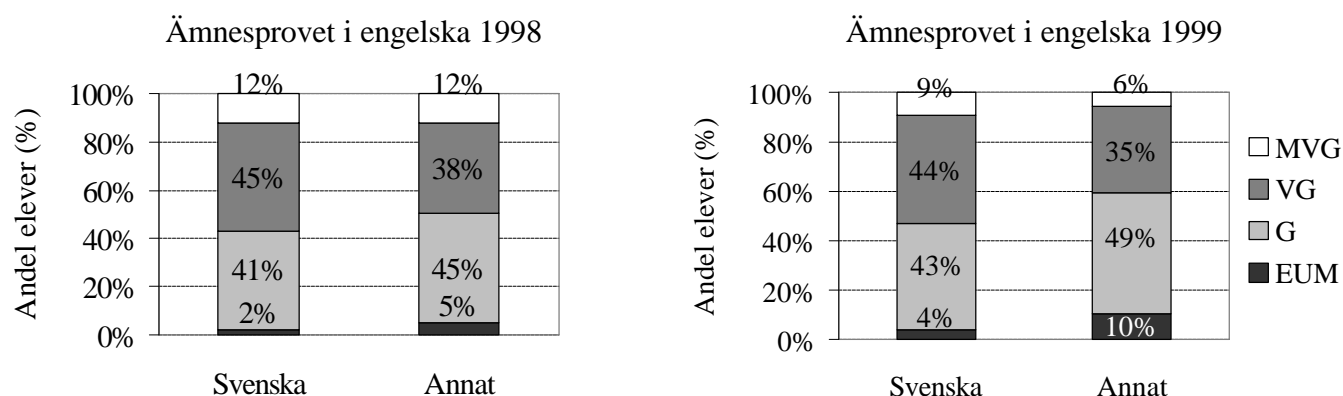
Figur 5.6. Betygsfördelningar för provbetyg i ämnesprovet i matematik 1998 och 1999, uppdelat på modersmål. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Engelska

I engelska är skillnaden mellan elevgrupperna minst, men elever med ett annat modersmål än svenska har generellt sett ett sämre provbetyg än elever med svenska som modersmål. Om delproven jämförs är skillnaden mellan elevgrupperna störst i delprovet som prövade den receptiva förmågan, delprov B, och minst i det muntliga delprovet, delprov A. Skillnaden var även 1998 störst i det delprov som prövade den receptiva förmåga (läs- och hörförståelsen)⁵. På samma sätt som på ämnesprovet i svenska har en högre andel flickor med ett annat modersmål erhållit de högre betygen (VG och MVG)

⁵ I resultatblanketten för ämnesprovet i engelska 1998 gjorde lärarna ingen bedömning av elevernas modersmål. Elever med ett annat modersmål skattades med hjälp av uppgifter från övriga ämnesprov 1998. Om en elev hade bedömts ha ett annat modersmål i svenska och/eller matematik antogs att eleven hade ett annat modersmål än svenska även för ämnesprovet i engelska.

jämfört med både pojkar med ett annat modersmål än svenska och pojkar med svenska som modersmål.

Figur 5.7. Betygsfördelningar för provbetyg i ämnesprovet i engelska 1998 och 1999, uppdelat på modersmål. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Det verkar som om de övergripande mönstren i skillnaden mellan elever med svenska som modersmål och elever med ett annat modersmål är de samma för 1999 som för 1998. Dock skulle man kunna utläsa att skillnaderna möjligtvis ökat något jämfört med ämnesproven 1998. Denna skillnad återfinns främst i andelen elever som ej har uppnått målen. Detta är oroväckande men vi kan inte uttala oss om det är en trend som avser en förändring i resultatnivån över tid. Vi har endast två års resultat och skillnaden i resultat mellan två olika prov kan inte nödvändigtvis förklaras av skillnader i kunskaper mellan de elever som gjort proven de olika åren, eftersom proven inte är exakt lika från år till år. En annan möjlig orsak till skillnaden i resultat kan vara att fler elever deltagit i proven 1999 och att även nyinvandrade elever kan ha deltagit i större utsträckning 1999 jämfört med 1998.

Skillnaderna mellan flickor och pojkar inom gruppen elever med ett annat modersmål uppvisar samma mönster som hela populationen; flickorna är betydligt bättre i svenska och engelska än pojkarna medan i matematik är det ingen större skillnad i resultaten mellan flickor och pojkar.

6. Hur gick det i alla tre ämnesproven

Detta kapitel ska belysa sambanden mellan resultaten på de tre ämnesproven. I vårt material finns det 8 545 elever som har deltagit i minst två provdelar i alla ämnen. Det finns ytterligare 1 932 elever som till viss del deltagit i alla ämnesprov dvs. de har deltagit i minst ett delprov per ämne men inte i alla delprov. 165 elever har inte deltagit i något delprov alls. Dessutom finns det ett bortfall på ca. 70 elever (0,7 %) som inte har korrekta personnummer och därför inte ingår i analysen. I de fall läraren inte har satt något provbetyg eller om elever inte deltagit i alla delprov (men i minst två) har ett korrigerat provbetyg skattats (se kapitel 1 och bilaga 4). Om inget annat sägs är det detta skattade provbetyg som avses.

Andelen elever som inte har uppnått målen i något av de tre delproven är cirka en procent (tabell 6.1). Det kan tyckas relativt lite, men om den siffran skulle gälla för alla elever i skolår 9 skulle det betyda att det var ungefär 1 000 elever som gick ut skolår 9 våren 1999 som inte hade uppnått målen på proven i varken svenska, matematik eller engelska. Dessutom kan man befara att andelen som inte hade uppnått målen på proven var högre i bortfallet än bland de som redovisats (se kapitel 1). Andelen elever som inte hade uppnått målen skulle då till och med vara något högre.

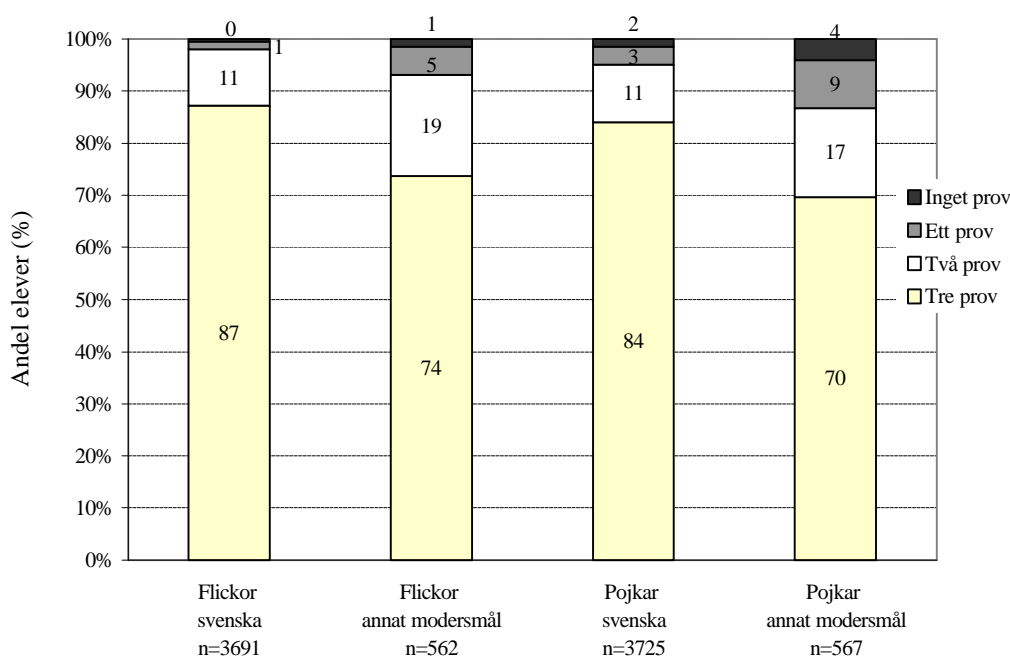
Tabell 6.1. Antal och andel elever med minst betyget Godkänd i svenska, matematik och engelska.

	Andel (%)	Antal
Ej Godkänd alls	1	95
Godkänd i ett ämne	3	247
varav svenska		105
varav matematik		38
varav engelska		104
Godkänd i två ämnen	12	1 042
varav svenska & matematik		112
varav svenska & engelska		830
varav matematik & engelska		100
Godkänd i alla tre ämnen	84	7 161
Totalt	100	8 545

För att i någon mån ta hänsyn till bortfallet och försöka uppskatta andelen elever som inte har uppnått målen för landets samtliga elever i skolår 9, inte enbart de som deltog i proven, har vi beräknat andelen elever som inte uppnått målen på minst ett av proven i svenska, matematik eller engelska. Då behöver inte en elev ha deltagit i alla proven för att elevens resultat ska ingå i beräkningen. 1998 var uppskattningen att totalt 15 procent inte var godkända på minst ett av de tre ämnesproven. Noteras kan att 1998 hade cirka nio procent av eleverna inte uppnått målen enligt slutbetygen i de tre ämnena och var följaktligen inte behöriga till gymnasieskolans nationella program. Våren 1999 var det uppskattningsvis 17 procent av alla redovisade elever (10 642 st.) som inte uppnådde målen i minst ett av ämnesproven. Det verkar alltså som om det var något vanligare 1999 jämfört med 1998 att elever inte nått upp till målen på minst ett av ämnesproven.

Vilka elever var det då som uppnådde målen på proven och vilka gjorde det inte. Pojkarna uppnådde målen på proven i något mindre omfattning än flickorna; 83 procent av pojkarna uppnådde målen på alla tre ämnesproven jämfört med 86 procent av flickorna. Av de elever som inte uppnådde målen på något av de tre ämnesproven eller endast på ett av ämnesproven var 77 procent pojkar.

Slutbetygen från läsåret 1997/98 uppvisade samma resultat. Pojkar hade generellt lite sämre slutbetyg än flickor, dessutom saknade pojkarna oftare slutbetyg i flera ämnen. Pojkarna hade alltså sämre möjligheter att komma in på ett nationellt program i gymnasieskolan, men även sämre möjligheter att komma in på en önskad gymnasieutbildning.

Figur 6.1. Andel elever som inte uppnådde målen i inget, ett, två eller alla tre ämnesproven, uppdelat på flickor/pojkar och svenska eller annat språk som modersmål.

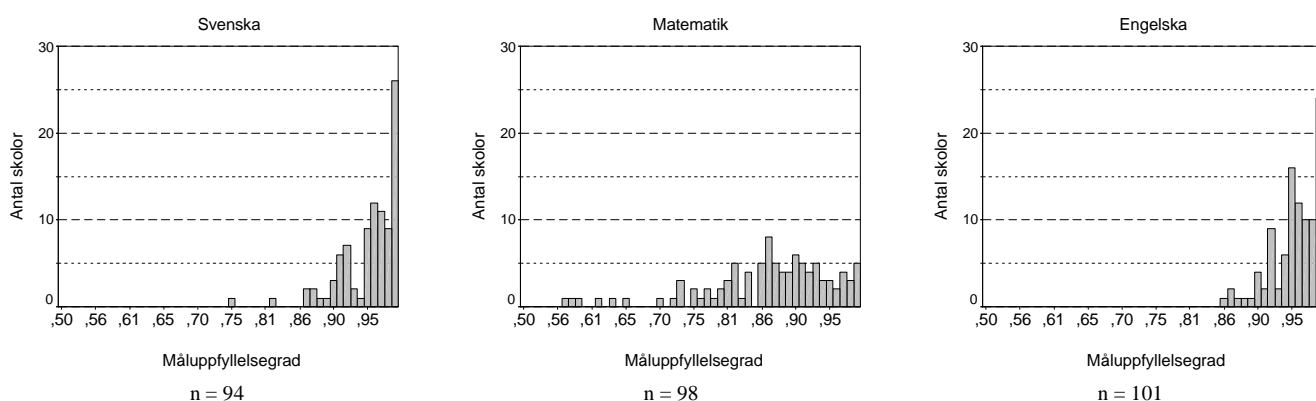
För elever med ett annat modersmål än svenska var det 72 procent som uppnådde målen i alla tre ämnesproven jämfört med 86 procent bland dem med svenska som modersmål. Det bästa resultatet fick flickor med svenska som modersmål, 87 procent av dem uppnådde målen på samtliga ämnesprov (figur 6.1). Motsvarande andel för pojkar med ett annat modersmål än svenska var 70 procent.

För elever med ett annat modersmål än svenska var det alltså vanligare att de inte uppnådde målen på ett eller flera ämnesprov jämfört med elever med svenska som modersmål. Att resultaten på ämnesprovet i svenska påverkas är inte så konstigt. En del av eleverna med ett annat modersmål kan ha kommit till Sverige nyligen och har inte hunnit lära sig svenska. Kunskaper i svenska krävs dock även för att klara ämnesprovet i matematik. När ämnesproven förändras mot att fånga mer av elevernas förståelse för t.ex. ett matematiskt fenomen och inte bara att kunna återge fakta kräver det ofta både att eleven kan förstå längre instruktioner och att eleven kan förklara och motivera egna resonemang. Även elever med läs- och skrivsvårigheter kan ha svårigheter att prestera bra på uppgifter som kräver goda läs- och skrivkunskaper.

7. Variationer i resultat mellan skolor

I detta kapitel ges en bild av hur resultaten varierar mellan skolorna i urvalet. Vi använder oss av begreppet ”måluppfyllelsegrad”. Måluppfyllelsegraden definieras som andelen elever med minst provbetyget Godkänd i respektive ämne. Som redan nämnts i det inledande kapitlet gör bortfallet sannolikt att andelen elever som ej har uppnått målen enligt provbetyget är något underskattad. Varje skolas resultat kan därför inte redovisas med säkerhet. Variationen mellan skolor behöver inte nödvändigtvis påverkas men det är ändå viktigt att inte betrakta de enskilda skolornas resultat som exakta.

Av de 125 skolorna i urvalet har inte alla tagits med i analysen antingen p.g.a. att det har funnits för få elever med provbetyg (mindre än 20 elever per skola) eller då antalet redovisade resultat har varit för få i förhållande till det totala antalet elever i skolor 9 på skolan (mindre än 50 procent av eleverna redovisade).⁶ Analyserna i detta kapitel baserar sig på resultaten från 94, 98 respektive 101 skolor i svenska, matematik och engelska. I figur 7.1 visas antalet skolor efter deras måluppfyllelsegrad. T.ex. har 26 skolor en måluppfyllelse på 0,99-1,00 i svenska, vilket innebär att i 26 skolor fick 99 - 100 procent av eleverna provbetyget Godkänd eller bättre.

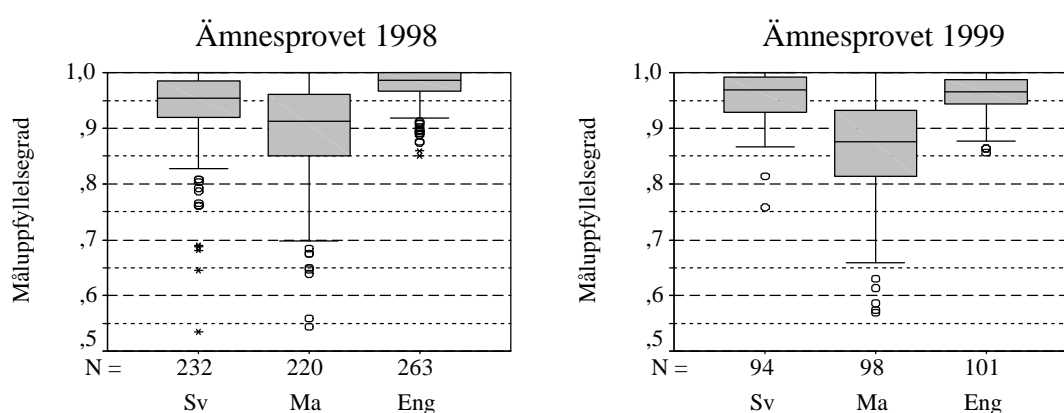
Figur 7.1. Antal skolor fördelade efter måluppfyllelsegrad (andel elever på skolan med minst betyget Godkänd i provbetyg) i svenska, matematik och engelska.

Variationen mellan skolorna är störst i matematik och minst i engelska. Det framgår av att skillnaden mellan skolorna med den högsta respektive lägsta måluppfyllelsegraden är mindre i engelska än i svenska och av att det är en något högre andel skolor som har en måluppfyllelse på minst 0,95 i engelska jämfört med i svenska. Den stora variationen mellan skolorna i matematik syns genom att antalet skolor i varje måluppfyllelseintervall (stapel) är jämnt fördelade över alla staplarna, dvs. ingen av måluppfyllelsegraderna är mycket mera vanlig än någon annan. Det finns skolor med en måluppfyllelsegrad på mellan 0,57 och 1,00, dvs. att i en skola har endast 57 procent av eleverna provbetyget Godkänd eller högre medan i andra skolor har alla elever uppnått målen. Notera att om en skolas samtliga redovisade elever har erhållit provbetyget Godkänd på provet skulle denna skola få en måluppfyllelsegrad på 1,00 trots att inga elever har erhållit något av de

⁶ Ju fler elevresultat som skolans resultat bygger på, desto säkrare är resultatet som mått på skolans samtliga elevers resultat. Likaså ökar säkerheten i resultatmåttet för skolan om **andelen** redovisade elevresultat är hög.

högre betygen (VG och MVG). Figur 7.1 visar att måluppfyllelsegraden är ganska hög för de flesta skolor. Det finns dock ett antal skolor där måluppfyllelsegraden är låg. Varför måluppfyllelsegraden varierar mellan skolor är svårt att förklara i en deskriptiv analys eftersom skolor arbetar under helt skilda förutsättningar. I en analys av resultaten på ämnesproven 1998, *Ämnesproven skolår 9, 1998, Analys av resultaten*, visades att en skolas resultat påverkades av ett antal sociokulturella förhållanden t.ex. föräldrarnas utbildningsnivå, andelen nyinvandrade elever på skolan och andelen pojkar på skolan. Vi har i analysen av resultaten på ämnesproven 1999 inte gjort några korrigeringar för elevernas sociokulturella bakgrund eller skolans sammansättning av elever.

Ett annat sätt att visa variationen mellan skolor visas i figur 7.2. Figuren visar ett s.k. boxplotdiagram⁷. I detta diagram syns det tydligare att variationen är större i svenska jämfört med i engelska genom att "boxen" är högre i svenska än i engelska. I denna figur syns även att i matematik har skolorna en lägre måluppfyllelsegrad och en större variation mellan skolorna jämfört med i de andra ämnena.

Figur 7.2. Variationen mellan skolor i graden av måluppfyllelse, för matematik, svenska och engelska. N är lika med antalet skolor som analysen baseras på.

En jämförelse i variationen mellan skolornas resultat på ämnesproven 1998 och 1999 visar att variationen i måluppfyllelsegrad mellan skolorna uppvisar ungefär samma mönster. Variationen mellan skolorna är störst i matematik och minst i engelska. Det finns dock en antydning till att variationen mellan skolorna har minskat i svenska och ökat något i matematik och engelska. Eftersom antalet skolor är betydligt mindre 1999 betyder det att skolor med "ovanliga" värden i måluppfyllelsegrad påverkar variationen mera än vad en motsvarande skola skulle ha gjort i 1998 års undersökning, detta skulle kunna vara en orsak till att variationen har ökat i matematik och engelska. Även det minskade bortfallet, att fler elever vid skoldaghem, nyinvandrade elever och elever med läs- och skrivsvårigheter har deltagit i 1999 års prov, skulle kunna påverka variationen mellan skolorna eftersom fler "svaga" elevers resultat ingår i analysen.

⁷ I boxplotdiagrammet visar själva boxen det intervall i måluppfyllelsegrad inom vilket hälften av skolorna befinner sig. Ju högre boxen är desto större är variationen mellan skolorna. Det tjocka strecket i boxen anger medianen. Hälften av skolorna ligger under medianvärdet och hälften av skolorna ligger över medianvärdet. Om det finns skolor som i statistisk bemärkelse har extrema måluppfyllelsegrader markeras de som ringar eller stjärnor.

SKOLFS 1998:20

Utkom från trycket den 24 juli 1998

Skolverkets föreskrifter

om obligatoriska ämnesprov för år 9 i grundskolan läsåret 1998/99

1998-06-23

Skolverket föreskriver följande med stöd av 7 kap. 10 § grundskoleförordningen (1994:1194).

1 § Ett nationellt ämnesprov skall bestå av såväl tidsbundna som icke tidsbundna delar.

2 § Skolverket fastställer följande datum för ämnesprovens tidsbundna delar läsåret 1998/99.

Ämne	Delprov	Provdatum
Svenska	C	11 februari 1999
	B	16 mars 1999
Engelska	C	25 mars 1999
	B	14 april 1999
Matematik	C	23 april 1999

Såväl tidsbundna som icke tidsbundna delar skall avslutas senast den 21 maj 1999.

3 § Om det finns särskilda skäl får rektor besluta om annat provdatum efter det datum som angetts ovan.

4 § Rektorn ansvarar för att givna instruktioner och övriga bestämmelser beträffande provens genomförande och hantering efterlevs.

5 § Det åligger rektorn att samordna insändning av det material, de resultat och de uppgifter som efterfrågas av Skolverket och de institutioner som konstruerar proven.

LENA LANDGREN

Birgitta Fredander

Kommunerna i urvalet ÄP 9 1999**Antal skolor samt antal elever i elevregistret**

Kommun	Kommungrupp	Förkortning Kommungrupp	Antal skolor	Antal elever
Aneby	Lands-/glesbygdskommuner	Lg	1	109
Boden	Medelstora städer	Ms	3	365
Bräcke	Lands-/glesbygdskommuner	Lg	3	105
Degerfors	Övriga kommuner	Övr	1	116
Forshaga	Övriga kommuner	Övr	2	139
Gagnef	Övriga kommuner	Övr	2	150
Göteborg	Storstäder, inkl. förortskommuner	St	22	1 176
Halmstad	Större städer	Ss	10	944
Hofors	Övriga kommuner	Övr	2	112
Kramfors	Övriga kommuner	Övr	3	240
Laholm	Lands-/glesbygdskommuner	Övr	3	287
Lidingö	Storstäder, inkl. förortskommuner	St	5	384
Lidköping	Medelstora städer	Ms	4	411
Malmö	Storstäder, inkl. förortskommuner	St	7	671
Norberg	Övriga kommuner	Övr	1	85
Nyköping	Medelstora städer	Ms	5	585
Robertsfors	Lands-/glesbygdskommuner	Lg	2	133
Rättvik	Övriga kommuner	Övr	2	126
Stockholm	Storstäder, inkl. förortskommuner	St	26	2 006
Sunne	Övriga kommuner	Övr	1	152
Tranemo	Övriga kommuner	Övr	1	128
Tranås	Övriga kommuner	Övr	1	96
Töreboda	Lands-/glesbygdskommuner	Lg	1	126
Varberg	Större städer	Ss	5	613
Västervik	Medelstora städer	Ms	6	430
Ystad	Medelstora städer	Ms	2	279
Älmhult	Övriga kommuner	Övr	1	167
Älvdalen	Lands-/glesbygdskommuner	Lg	3	108
Totalt i urvalet			125	10 243

Bortfallet i undersökningen

Bortfall vid inrapportering av provresultat kan bero på olika saker. T.ex. kan resultatblanketter saknas då de ej är inskickade, en elev som ingår i undervisningsgruppen kan saknas på redovisningsblanketten, en elev har inte gjort någon del alls av provet eller en elev har inte gjort provet i sin helhet. Detta är exempel på olika bortfallsorsaker, typer av bortfall. Nedan diskuteras och redovisas de olika bortfallen i denna undersökning.

Inskickningsbortfall

I de skolor som ingick i urvalet fanns det enligt elevregistret 10 237 elever läsåret 1998/99. På de insända redovisningsblanketterna finns det uppgifter för 9 614 elever i ämnesprovet i svenska, för 9 928 elever i matematik och för 9 738 elever i engelska. Det saknas alltså resultat för ett antal elever, dvs. det finns ett inskickningsbortfall. Med inskickningsbortfall menas de undervisningsgrupper eller enskilda elever vars resultat inte redovisats av skolan. Även om en elev inte genomfört provet skall eleven redovisas på resultatblanketten. Genom att jämföra antalet redovisade elever med antalet elever i elevregistret går det att uppskatta inskickningsbortfallet, se tabell B3.1.

Tabell B3.1. Inskickningsbortfall för svenska, matematik och engelska, ÄP 9 1999

Ämne	Antal redovisade elever	Antal elever enligt register	Inskickningsbortfall
Svenska	9 614	10 237	6%
Matematik	9 928	10 237	3%
Engelska	9 738	10 237	5%

Inskickningsbortfallet för ämnesproven ligger mellan tre och sex procent. Det är ett mindre bortfall än förra årets insamling, då inskickningsbortfallet var åtta-nio procent. I matematik är det mer än en halvering av inskickningsbortfallet. Det tyder på att informationen om att *alla* elever ska redovisas på resultatblanketten har följts i en större utsträckning än förra året. Det är viktigt att *alla* elever redovisas på resultatblanketten, även de som inte gjort provet. Om alla elever i undervisningsgruppen redovisas går det att få bakgrundsinformation om kön, modersmål och terminsbetyg för alla elever och därmed kan olika bortfallsanalyser göras. Med hjälp av bortfallsanalyser går det att göra goda uppskattningar av hur bortfallet påverkar de redovisade resultaten och därmed en bättre kontroll av om de redovisade resultaten verkligen speglar resultaten på ämnesproven för hela landet.

Enligt tidigare bortfallsuppföljningar berodde en stor del av inskickningsbortfallet på att rektor/lärare inte skickat in resultatblanketterna. En mindre del av bortfallet berodde på att rektor/lärare inte ansåg det lämpligt att eleverna genomförde proven. Dessa elever var ofta elever vid skoldaghem och specialenheter samt nyinvandrade elever i förberedelselklasser.

Elevbortfall

Inte alla av de redovisade eleverna har gjort ämnesproven och vissa elever har bara gjort delar av ämnesproven, vissa delprov. Med elevbortfall menas elever som har redovisats men som saknar resultat på ett eller flera delprov. I tabell B3.2 redogörs för hur många elever som gjort samtliga delprov, hur många som gjort minst ett men inte alla delprov samt hur många som inte gjort något delprov alls.

Tabell B3.2. Antal och andel elever av de som redovisats som genomfört ett visst antal delprov, ÄP 9 1999

Genomförande	Svenska		Matematik		Engelska	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Samtliga delprov	8 633	90%	8 687	88%	9 106	94%
Minst ett men inte alla delprov	869	9%	1 137	11%	506	5%
Inte något delprov	112	1%	104	1%	126	1%
Totalt antal redovisade elever	9 614	100%	9 928	100%	9 738	100%

Andelen av de redovisade eleverna som gjort samtliga delprov är 88 procent i matematik, 90 procent i svenska och 94 procent i engelska. Andelen av de redovisade elever som gjort samtliga delprov har ökat väsentligt jämfört med ämnesproven 1998, då endast mellan 69 och 87 procent av eleverna gjorde samtliga delprov. På samma sätt som för ämnesproven 1998 är det en lägre andel elever som gjort minst ett men inte alla delprov i matematik jämfört med i svenska och engelska. Det kan bero på att ämnesprovet i matematik består av ett delprov mer jämfört med i svenska och engelska, sannolikheten för att en elev missar något delprov ökar ju fler delprov som ämnesprovet består av. Endast en procent av de redovisade eleverna har inte gjort något delprov alls, även detta är en förbättring jämfört med ämnesproven 1998 då tre procent av de redovisade eleverna inte gjort något delprov.

Elevbortfallet kan dessutom variera för olika delprov inom samma ämnesprov. I tabell B3.3a-c presenteras elevbortfallet per delprov inom respektive ämne.

Tabell B3.3a. Elevbortfall för delprov och provbetyg i svenska, ÄP 9 1999

Svenska	Antal elever med betyg	Elev-bortfall	Redovisade elever
Delprov A (<i>Läsförståelse</i>)	9 340	3%	9 614
Delprov B (<i>Muntlig kommunikation</i>)	8 888	8%	9 614
Delprov C (<i>Skriftlig produktion</i>)	9 318	3%	9 614
Sammanvägt Provbetyg*	8 586	11%	9 614

*Endast de elever som genomfört samtliga delprov.

Tabell B3.3b. Elevbortfall för delprov och provbetyg i matematik, ÄP 9 1999

Matematik	Antal elever med betyg	Elev-bortfall	Redovisade elever
Delprov A (<i>Tal- och symboluppfattning</i>)	9 579	4%	9 928
Delprov B (<i>Problemlösning - kortare uppgifter</i>)	9 554	4%	9 928
Delprov C (<i>Problemlösning - större uppgifter</i>)	9 419	5%	9 928
Delprov P/G (<i>Par-/Grupparbete</i>)	9 239	7%	9 928
Sammanvägt Provbetyg*	8 577	14%	

*Endast de elever som genomfört samtliga delprov.

Tabell B3.3c. Elevbortfall för delprov och provbetyg i engelska, ÄP 9 1999

Engelska	Antal elever med betyg	Elev-bortfall	Redovisade elever
Delprov A (<i>Oral interaction</i>)	9 329	4%	9 738
Delprov B (<i>Receptive skills</i>)	9 460	3%	9 738
Delprov C (<i>Written production</i>)	9 460	3%	9 738
Sammanvägt Provbetyg*	9 077	7%	9 738

*Endast de elever som genomfört samtliga delprov.

En jämförelse mellan bortfallet i de olika delproven i respektive ämnesprov visar att i svenska och engelska har de muntliga delproven, delprov B i svenska och delprov A i engelska, ett större elevbortfall än övriga delprov. I svenska är elevbortfallet i det muntliga delprovet åtta procent och i engelska fyra procent jämfört med elevbortfallet på tre procent på de övriga delproven. I matematik har delprov P/G, Par-/Gruppuppgiften, det största bortfallet på sju procent jämfört med fyra-fem procent på de övriga delproven. För alla ämnesproven gäller att elevbortfallet har minskat kraftigt jämfört med 1998.

Tidigare analyser av elevbortfallet tyder på att elever som inte deltar i proven i genomsnitt är svagare än de elever som deltar i proven. Detta innebär att de resultat som presenteras antagligen ger en något mer positiv bild av resultaten på proven jämfört med om alla landets elever i skolår 9 genomfört samtliga delprov.

Totala bortfallet

Genom att summera antalet elever som utgör elevbortfall på provbetygsnivå med antalet som utgör inskickningsbortfall, erhålls ett mått på det totala bortfallet vilket redovisas i tabell B3.4.

Tabell B3.4. Totalt bortfall för svenska, matematik och engelska, ÄP 9 1999

Ämne	Inskicknings- bortfall	Elevbortfall (provbetyg)	Totalt bortfall* (provbetyg)
Svenska	6%	11%	16%
Matematik	3%	14%	16%
Engelska	5%	7%	11%

*Observera att det totala bortfallet i procent inte är lika med summan av elevbortfall och inskickningsbortfall i procent eftersom de baseras på olika antal elever.

Tabell B3.4 visar att det totala bortfallet är minst i engelska (11 %) medan svenska och matematik har ett något större bortfall (16 %). Det totala bortfallet för ämnesproven 1999 är dock betydligt mindre än bortfallet för förra årets ämnesprov. För ämnesproven 1998 var det totala bortfallet 31, 38 respektive 22 procent för svenska, matematik och engelska. Det minskade bortfallet gör att redovisningen för resultaten på ämnesproven 1999 ger en betydligt säkrare bild av hur eleverna presterade på ämnesproven jämfört med förra årets redovisningar. Detta eftersom bortfallet kan ha en snedvridande effekt på resultaten. Om vi ser till det totala bortfallet är det rimligt att anta att såväl elevbortfall som inskickningsbortfall har en något snedvridande effekt på de redovisade resultaten. Andelen elever som ej har uppnått målen enligt provbetyget är sannolikt något underskattad. Det finns däremot ingen anledning att tro att bortfallet skulle påverka relationen mellan undergruppers resultat t.ex. mellan flickor och pojkar. Vid jämförelser mellan 1998 och 1999 kan dock resultaten påverkas av att fler elever deltagit i proven 1999. Elever vid skoldaghem, nyinvandrade elever och elever med läs- och skrivsvårigheter har deltagit i större utsträckning i 1999 års prov.

Sammanfattningsvis kan konstateras att bortfallet är betydligt mindre för ämnesproven 1999 jämfört med förra årets insamlingar av resultat. En bidragande orsak till detta är det gedigna arbete som lärarna har gjort vid genomförandet av ämnesproven samt vid inrapporteringen av elevernas resultat.

Teknisk beskrivning av skattningen av provbetyg för ämnesproven skolår 9

Alla elever har inte gjort samtliga delprov och saknar därför ett provbetyg. Vi har skattat (imputerat) ett provbetyg för de elever som genomfört merparten av delarna i proven. De skattade värdena är inte tänkta att användas för analyser på individnivå, utan endast för att försöka skatta en mer rättvisande bild av resultaten på ämnesproven i det fall att Sveriges alla elever i skolår 9 skulle ha deltagit i samtliga delprov.

Metoden går ut på att vi försöker anta vilket provbetyg de elever som endast saknar några få delprovsbetyg skulle haft om de hade gjort samtliga delprov. Antagandet görs på grundval av resultaten på de delprov som eleven faktiskt har gjort. Dessa resultat jämförs med resultaten för de elever som har provbetyg och som har samma resultat på de delproven.

Vi kan ta ett exempel. Låt oss säga att det finns 1 000 elever som gjort samtliga delprov (i vårt exempel säger vi att det finns tre delprov) och erhållit betyget Godkänd på delprov A och Väl godkänd på delprov B oberoende av resultat på delprov C, se tabell B4.1. Låt oss vidare anta att av dessa 1 000 har hälften fått betyget Godkänd i provbetyg och hälften Väl godkänd. Det finns dessutom två elever som har betyget Godkänd på delprov A och Väl godkänd på delprov B, men som inte har deltagit i delprov C. För dessa två ska vi därför skatta ett provbetyg. De skattade provbetygen fördelas så att fördelningen blir proportionerlig med fördelningen av provbetyg för de 1 000 eleverna som gjort samtliga delprov (se det gråmarkerade i tabell B4.1).

Tabell B4.1. Exempel på hur skattningen kan gå till

	Elever som deltagit i samtliga delprov och som har <i>Godkänd på delprov A</i> och <i>Väl godkänd på delprov B</i>				Elever som <i>endast</i> deltagit i <i>två</i> delprov och som har <i>Godkänd på delprov A</i> och <i>Väl godkänd på delprov B</i>			
	Sammanvägt provbetyg				Skattat provbetyg			
	EUM	G	VG	MVG	EUM	G	VG	MVG
Antal	0	500	500	0	0	1	1	0
Fördelning (%)	0	50	50	0	0	50	50	0

EUM = Ej uppnått målen

Det innebär att den ena av de två elever som missat delprov C ges provbetyget Godkänd medan den andra eleven ges provbetyget Väl godkänd. Eftersom vi, som tidigare nämnt, inte tänker analysera de skattade provbetygen på individnivå spelar det ingen roll vem av de två som får betyget Godkänd och vem som får Väl godkänd. Vi generaliserar sedan detta förfarande så att alla som saknar ett delprov får ett skattat provbetyg enligt samma principer. För ämnesprovet i svenska och engelska som har tre delprov kunde alla dessa imputeras. Ämnesprovet i matematik innehöll fyra delprov, vilket gör att en fullständig imputation för alla kombinationer av möjliga utfall skulle ge en väldigt komplex imputeringsmodell. Vi beslutade oss därför för att koncentrera oss på resultaten på de tre delproven som hade flest redovisade elever, dvs. delprov A och B och C.

Imputeringsförfarandet gjorde att ett provbetyg för ytterligare 825 elever i svenska, för 1 074 elever i matematik och för 456 elever i engelska skattades. När dessa elevers provbetyg tillfördes de ursprungliga provbetygen minskade bortfallet i provbetyget till mellan sex och åtta procent, beroende på ämne, jämfört med det totalt bortfall på mellan 11 och 16 procent för elever med sammanvägt provbetyg. Detta skattade provbetyg ger alltså en mer representativ bild av resultaten på ämnesproven om hela populationen elever i skolor 9 hade deltagit i samtliga delprov.

Tabell B4.2. Antal och andel elever med sammanvägt eller skattat provbetyg

	Svenska		Matematik		Engelska	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Registrerade elever läsåret 1998/99	10 237	100%	10 237	100%	10 237	100%
Elever med skattat eller sammanvägt provbetyg	9 411	92%	9 651	94%	9 533	93%
varav elever med						
sammanvägt provbetyg	8 633	84%	8 687	85%	9 106	89%
skattat provbetyg	778	8%	964	9%	427	4%